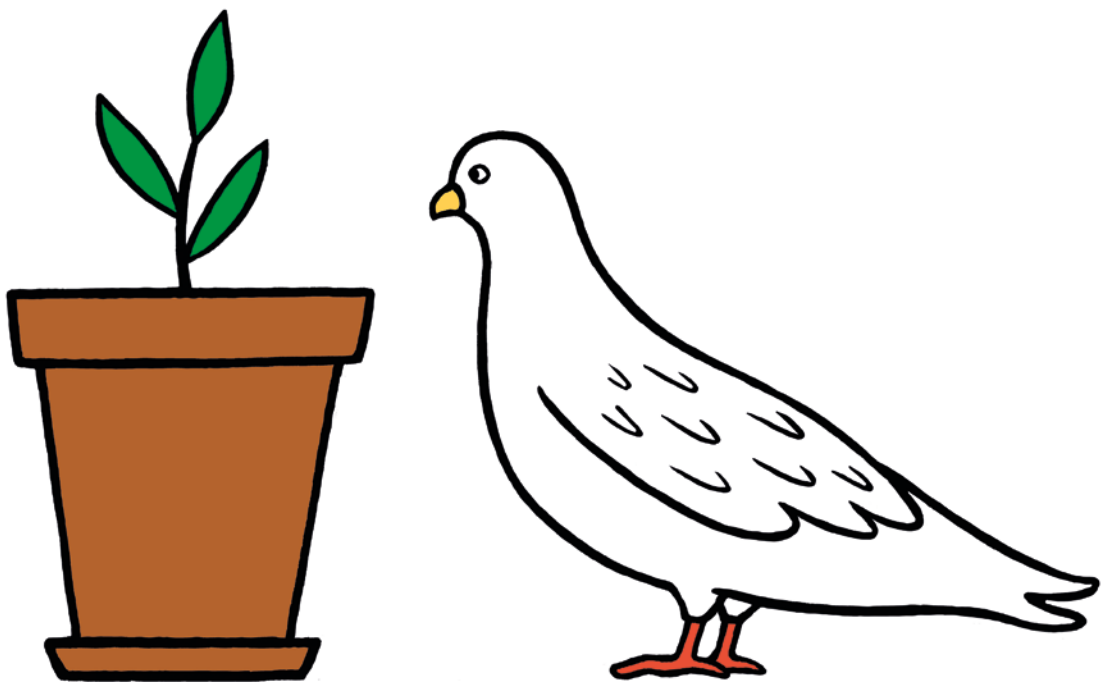

Många vägar till fred

EN LÄRARHANDLEDNING OM FREDSARBETE,
KONFLIKTLÖSNING OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

© Nobelmuseet 2014

Box 2245, 103 16 Stockholm

Kontaktperson: Carl-Johan Markstedt,
carl-johan.markstedt@nobelmuseum.se

Illustrationer © Helena Davidsson-Neppelberg.

Innehåll

Inledning

BAKGRUND	5
ARBETA MED HANDLEDNINGEN	7

Nobels fredspris

ETT PRIS TILL FREDSFÖRFÄKTARE	9
ATT UTSE FREDSPRISTAGARE	9
DET VIDGADE FREDSBEGREPPET	10
ALFRED NOBEL – EN MÅNGSIDIG MAN	11
INTERVJU MED MAIREAD CORRIGAN	13
INTERVJU MED JODY WILLIAMS	14

Den hållbara freden

KORTLEK 1	18
KORTLEK 2	19
INTERVJU MED PETER WALLENSTEEN	21
INTERVJU MED JOAKIM KREUTZ	22

Bildanalys

VAD BERÄTTAR EN BILD?	23
FÖRSLAG PÅ ARBETSGÅNG	24
BILDANALYS	24
BILD 1: NEDRUSTNING OCH ICKEVÅLD	26
BILD 2: FÖREBYGGANDE OCH LÖSNING AV KONFLIKTER	28
BILD 3: EKONOMISK OCH SOCIAL RÄTTVISA	30
BILD 4: MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, LAGSTIFTNING OCH DEMOKRATI	32
BILD 5: MILJÖ OCH HÅLLBAR UTVECKLING	34

Banbrytande fredsarbete

SEX NOBELPRISTAGARE – SEX VÄGAR TILL FRED	36
DUELLERNA – SÅ GÅR DE TILL	36
FÖRSLAG PÅ ARBETSGÅNG	37
ICBL OCH JODY WILLIAMS	39
NELSON MANDELA OCH F.W. DE KLERK	40
MUHAMMAD YUNUS OCH GRAMEEN BANK	41
AUNG SAN SUU KYI	42
WANGARI MAATHAI	43
LÄKARE UTAN GRÄNSER	44
FRÅGOR OCH SVAR	45

Nominera fredskämpar

FÖREBILDER OCH INSPIRATÖRER	46
FÖRSLAG PÅ ARBETSGÅNG	46

Engagera dig	48
--------------------	----

Koppling till kursplan	49
------------------------------	----

Inledning

BAKGRUND

Sommaren och hösten 2013 visade Nobelmuseet fotoutställningen *Making Peace*. Utställningen är producerad av REAL Exhibition Development/Ashley Woods på initiativ av Internationella fredsbyrån (International Peace Bureau, IPB) med anledning av 100-årsjubileet av organisationens Nobelpris i fred, som de tog emot 1910.

Utställningens drygt 120 fotografier är indelade i fem teman:

1. nedrustning och ickevåld
2. förebyggande och lösning av konflikter
3. ekonomisk och social rättvisa
4. mänskliga rättigheter, lagstiftning och demokrati
5. miljö och hållbar utveckling.

Fotografierna i utställningen berättar om konflikter och fredsarbete över hela världen. Bilderna speglar det senaste århundradets våldsamma historia, men också de många framsteg som gjorts. Först och främst är *Making Peace* en utställning som hyllar människans kamp för en bättre, säkrare och tryggare värld.

Med anledning av utställningen drev Nobelmuseets pedagoger ett projekt under rubriken ”Många vägar till fred”. Syftet var att inspirera ungdomar till samtal och reflektion kring frågor som rör fredsarbete, både i det stora och i det lilla, och att väcka ett engagemang och en tro på att vi alla kan bidra till en tryggare och säkrare värld.

Under projektet träffade Nobelmuseets pedagoger cirka 70 högstadie- och gymnasieklasser under knappt tre månader. Museet deltog även i ungdomsfestivalen *We Are Stockholm* i Kungsträdgården i Stockholm och mötte där nästan 2000 ungdomar. En del av projektet handlade om att möta unga människor som kommit till Sverige som ensamkommande flyktingbarn. Fem av dessa ungdomar gjorde digitala berättelser som visades i utställningen.

Den här lärarhandledningen sammanfattar det pedagogiska arbetet med utställningen – de övningar vi gjorde, de många diskussioner vi hade, de lärdomar vi drog. Samtidigt är detta inte en handledning till hur man arbetar med en specifik utställning. Handledningen står helt på egna ben och allt som behövs för att kunna genomföra övningarna medföljer i materialet.

Lärarhandledningen är kostnadsfri och kan fritt laddas ner från Nobelmuseets webbplats, <http://www.nobelmuseum.se/sv/skola/making-peace-lararhandledning>

TIPS!

På <http://makingpeace.org/en/> går det att titta på hela utställningen *Making Peace*.

ARBETA MED HANDLENINGEN

Vad är fred, egentligen? Och hur kan fred definieras? Det är frågor som det inte är helt enkelt att svara på. Det finns olika uppfattningar om vad fred innebär och hur fredsbegreppet bör definieras. En bärande tanke i utställningen *Making Peace*, och i den här lärarhandledningen, är att den starka och hållbara freden måste byggas från grunden. Den hållbara freden förutsätter en närvaro av olika sätt att lösa konflikter på fredlig väg och den lägger grunden till goda relationer mellan grupper i samhället.

Frånvaron av krig och väpnat våld är med andra ord inte tillräckligt för att bygga en varaktig fred. En fred som ständigt måste övervakas och där det finns hög närvaro av strukturella konfliktsorsaker är inte stabil och stark, utan tvärtom bräcklig med spänningar, osäkerhet och ständig risk för nya våldsamheter.

Den hållbara freden kan sägas bestå av fem olika element som alla är lika viktiga. Det är när dessa fem element förs samman som den hållbara freden kan byggas. De fem elementen är:

1. nedrustning och ickevåld
2. förebyggande och lösning av konflikter
3. ekonomisk och social rättvisa
4. mänskliga rättigheter, lagstiftning och demokrati
5. miljö och hållbar utveckling.

Det är dessa fem element, eller teman, som lärarhandledningen utgår ifrån. Genom att arbeta med uppgifterna ökar elevernas förståelse kring vad som skapar fred och vad som orsakar konflikter.

Lärare och andra pedagoger som arbetar med materialet kan välja själva hur arbetet ska läggas upp. Här presenteras ett förslag på arbetsgång för lärarhandledningens olika uppgifter.

1. Introduktion: Vad bygger fred och vad orsakar konflikter? Introducera begreppen och arbeta med kapitlet ”Den hållbara freden”.
2. Starka bilder: Vi möter ständigt bilder som berättar om krig, konflikter, orättvisor och katastrofer. Öva bildanalys och fördjupa förståelsen för de olika aspekterna av fredsbegreppet. Arbeta med kapitlet ”Bildanalys”.
3. Fredsarbete: Nobels fredspris tilldelas varje år fredskämpar. Lär er mer om priset, olika pristagare och öva argumentation. Arbeta med kapitlen ”Nobels fredspris” och ”Banbrytande fredsarbete”.
4. Förebilder: Alla människor kan bidra till en tryggare värld. Alla kan göra skillnad. Vem eller vilka inspirerar er i klassen? Arbeta med kapitlet ”Nominera fredskämpar”.

5. Fördjupning: Avsluta gärna arbetet med att låta eleverna göra digitala berättelser. Inspireras av de digitala berättelser som finns på Nobelmuseets webbplats.

TIPS!

På Nobelmuseets webbplats finns handledningen att ladda ner. Där finns även de digitala berättelser som producerades som en del av det pedagogiska projektet kring utställningen *Making Peace*.

N:o 73, År 1897 den 5 Februari uppvist vid vittnesförhör inför
 Stockholms Rådshofveretts Sjette Afdelning; betygga
 Löven En krona
 aut. a prot. ex officio.
 Jacob Kunders.

Testament

Jag undertecknad Alfred Bernhard
 Nobel förklarar härmed efter moget
 betänkande min yttersta vilja i afseende
 å den egendom jag vid min död kan ef-
 terlemnna vara följande:

Minna Brorsöner Hjalmar och Ludvig
 Nobel, sönn af min Bröder Robert Nobel, erhålla
 vardera en Summa af Twa Hundra Tusen Kronor;
 Min Brorsöner Emmanuël Nobel erhåller Tre
 Hundra Tusen och min Brorsdotter Nina Nobel
 Ett Hundra Tusen Kronor;

Min Bröder Robert Nobels dotter Ingelborg
 och Tyra erhålla vardera Ett Hundra Tusen Kronor,
 Fröken Olga Boettger, för närvarande boende
 hos Fru Braud, 10 Rue St. Florentin i Paris, erhåller
 Ett Hundra Tusen Francs;

Fru Sofia Kapry von Kapivar, hvars adress
 är känd af Anglo-Oesterreichische Bank i Wien
 är berättigad till en lifränta af 6000 Kronor O. W.
 som betalas henne af Sagde Bank och hvarjore sig
 i denna Bank deponerat 150,000 O. Ungerska Statörpän.

Herr Alarik Liedbeck, boende 26 Sturegatan,
 Stockholm, erhåller Ett Hundra Tusen Kronor

Fröken Elisæ Antén, boende 32 Rue de Lubecq
 Paris, är berättigad till en lifränta af Twa Tusen
 Fem Hundra Francs. Dessutom inrättas hos mig
 för närvarande Tyra's ätta Tusen Francs henne till
 rörligt kapital som äro att till henne återbetalas.

Herr Alfred Hammond, Waterford, Texas,
 United States, erhåller Tio Tusen Dollars;

Frökenne Emmy Winkelmann och Marie Win-

Alfred Nobels testamente från 1895.

Nobels fredspris

ETT PRIS TILL FREDSFÖRFÄKTARE

Nobels fredspris är ett av de fem Nobelprisen som uppfinnaren och entreprenören Alfred Nobel drog upp riktlinjerna för i sitt testamente, som han skrev ungefär ett år före sin död 1896. De fyra andra priserna belönar insatser inom fysik, kemi, fysiologi eller medicin och litteratur.

I sitt testamente skriver Alfred Nobel att Nobelpriset ska gå till dem som ”hafva gjort menskligheten den största nytta”. För varje priskategori formulerar han därutöver vissa specifika kriterier som de framtida prisutdelarna ska utgå ifrån när de väljer pristagare. För priset till ”fredsförfäktare” skriver Nobel att priset ska gå till ”den som har verkat mest eller best för folkens förbrödande och afskaffande eller minskning af stående armeer samt bildande och spridande af fredskongresser”.

Detta har tolkats som tre kriterier. Det första kriteriet gäller ”folkets förbrödande”, det andra ”afskaffande eller minskning af stående armeer” och det tredje ”bildande och spridande af fredskongresser”. Fredspristagarna behöver inte uppfylla samtliga kriterier.

Alfred Nobel anger även i testamentet vilka som ska få ansvaret att utse pristagare. För priserna i fysik, kemi, fysiologi eller medicin och litteratur går uppdraget till svenska institutioner. För fredspriset väljer han ett annat upplägg. Fredspriset ska delas ut ”af ett utskott af fem personer som väljas af Norska Stortinget”. Detta utskott heter Norska Nobelkommittén.

Alfred Nobel slår dessutom fast i sitt testamente att priset ska vara ett internationellt pris: ingen hänsyn ska tas till nationalitet vid valet av pristagare.

ATT UTSE FREDSPRISTAGARE

Nobels fredspris kan gå till individer (max tre) och organisationer. För att tilldelas fredspriset måste man ha blivit nominerad, och det är inte bara medlemmarna i Norska Nobelkommittén som har rätt att nominera. De övriga som har rätt att nominera är följande:

- Medlemmar av nationella parlament och regeringar.
- Medlemmar av internationella domstolar.
- Universitetsrektorer; professorer i statsvetenskap, historia, filosofi, juridik och teologi; direktörer på fredsforskningsinstitut och utrikespolitiska institut.
- Tidigare Nobelpristagare i fred, och styrelsemedlemmar i organisationer som belönats med Nobels fredspris.

- Tidigare medlemmar av Norska Nobelkommittén.
- Tidigare rådgivare åt Norska Nobelkommittén.

Nomineringarna måste vara inne senast 1 februari.

Norska Nobelkommittén sammanträder i Norska Nobelinstitutets lokaler i Oslo. Medlemmarna väljs var tredje år. Vart tredje år ska två eller tre medlemmar avgå, och nya väljas in. Kommitténs arbete leds av dess ordförande och vid mötena sitter även Norska Nobelinstitutets sekreterare med. Det är dock bara de fem medlemmarna i kommittén som har beslutsrätt.

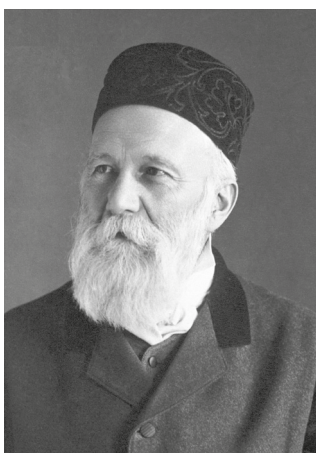
Läs mer om Norska Nobelkommitténs arbete på: www.nobelpeaceprize.org

DET VIDGADE FREDSBEGREPPET

Det första Nobelpriset i fred 1901 gick till Henri Dunant, Röda korsets grundare. Därmed antog Norska Nobelkommittén redan från början en bred tolkning av fredsbegreppet. Att arbeta humanitärt är också att verka för freden. Samtidigt är Frédéric Passy, som delade priset med Dunant, mer representativ för de första decenniernas pristagare. Passy var i likhet med en majoritet av fredspristagarna under dessa tidigare årtionden av fredsprisets historia aktiv inom den organiserade freds rörelsen.

Den första kvinnan att ta emot priset var fredsaktivisten Bertha von Suttner, som tog emot priset 1905 (se även s. 12) och en av de första organisationerna att få priset var Internationella fredsbyrån (IPB).

Det första priset till en person utanför Europa och USA gick till Argentinas utrikesminister Carlos Saavedra Lamas, som 1936 belönades för medling i konflikten mellan Bolivia och Paraguay. Annars skulle det dröja till 1970-talet innan fredspriset på allvar blev globalt, med priser till bland andra Japans tidigare premiärminister Eisaku Sato (1974) för ickespridningsavtal av kärnvapen, och Moder Teresa (1979) för humanitärt arbete.

Henri Dunant (1901), Bertha von Suttner (1905), Eisaku Sato (1974)..

Vid sidan av nedrustning, fredsmäkling och arbete för en säkrare och bättre organiserad värld, har insatser för demokrati och mänskliga rättigheter kommit att bli en allt viktigare kategori inom fredspriset. Det första pris som tydligt belönade arbete för mänskliga rättigheter var 1960 års pris till Albert John Lutuli, ledare för African National Congress (ANC). Därefter har ett stort antal priser delats ut till människorättskämpar världen över, så som Martin Luther King (1964), Lech Walesa (1983), Aung San Suu Kyi (1991), Nelson Mandela (1993) och Liu Xiaobo (2010).

Alfred Nobel.

Under de senaste decennierna har Norska Nobelkommitténs tolkning av fredsbegreppet vidgats ytterligare. Med priserna till miljöaktivisten Wangari Maathai 2004 och ekonomen Muhammad Yunus och The Grameen Bank 2006, betonade kommittén betydelsen av miljöarbete och fattigdomsbekämpning för att förebygga konflikter och trygga säkerheten i världen.

ALFRED NOBEL – EN MÅNGSIDIG MAN

Alfred Nobel (1833–1896) är känd över hela världen som uppfinnaren av dynamiten och skaparen av Nobelpriset. Men han var en mångsidig man med starka intressen inom vetenskap såväl som inom kultur och samhällsfrågor.

Alfred Nobel föddes i Stockholm men flyttade som nioåring med sin mor och sina bröder till S:t Petersburg, där fadern sedan ett par år tillbaka drev ett företag. Faderns verksamhet gick bra och sönerna kunde få privatundervisning i hemmet.

De goda åren i S:t Petersburg var dock snart över. Immanuel tillverkade bland annat undervattensminor åt den ryska militären, men efter Rysslands bakslag i Krimkriget minskade efterfrågan. Immanuel gjorde konkurs och tvingades återvända till Sverige, dit även Alfred flyttade efter en tid.

Tillsammans med fadern började Alfred Nobel på allvar att experimentera

med nitroglycerin. Målet var att skapa ett sprängmedel som både var effektivt och säkert att hantera. Genom att blanda en slags sand som heter kiselgur i nitroglycerinet fick han en degliknande massa som var stabilare än det rena nitroglycerinet. Han kallade sin uppfinning för dynamit och den blev snabbt en stor framgång.

I och med industrialiseringen som tagit fart i Europa fanns det en växande efterfrågan på säkra och kraftfulla sprängämnen. De kommande decennierna tillbringade Alfred Nobel en stor del av sin tid på resande fot mellan sina många fabriker och företag. Mot slutet av sitt liv fanns knappt hundra fabriker i ett tjugotal länder, med direkt eller indirekt koppling till de bolag han grundat.

Vid sidan av utvecklandet av sprängämnen hade Alfred många idéer inom flera andra områden. Genom Bertha von Suttner (1843–1914), som under en kort tid var anställd som hans sekreterare, och som skulle komma att bli en av de mest kända fredsaktivisterna vid den här tiden, blev han allt mer intresserad av fredsfrågor. Nobel och von Suttner brevväxlade i många år och förde engagerade diskussioner kring hur man kan skapa fred i världen. Troligen hade vänskapen med von Suttner en stor betydelse för Alfred Nobels beslut att även ta med fred bland sina priskategorier.

San Remo i Italien blev Alfred Nobels sista hem. Här slog han sig ner i slutet av sitt liv och det var här han dog den 10 december 1896. Hans testamente öppnades ett par veckor efter hans död, och efter ett antal års förberedelser kunde Nobelpriset delas ut för första gången 1901.

LÄNK TIPS:

<http://www.nobelprize.org>

(Nobelprisets officiella webbplats med information om Alfred Nobel, Nobelpriset och Nobelpristagarna)

<http://www.nobelpeaceprize.org>

(den officiella webbplatsen med information om Norska Nobelkommittéen och Nobelpriset i fred)

INTERVJU MED MAIREAD CORRIGAN

Vad är fred för dig?

Fred för mig handlar om en känsla av inre glädje. Om att uppskatta och vara tacksam för livet. Självklart kommer det att komma sorgsna dagar. Alla människor får uppleva lidande och problem i sina liv. Men på det stora hela är livet gott, framför allt när du fördjupar dina relationer med människorna omkring dig. Din familj, dina vänner, ditt samhälle.

Vad fick dig att tro att du kunde göra en skillnad?

När jag var liten och gick i lågstadiet, älskade jag att skriva. Jag hade en lärare som tog med sig det jag skrev hem. Hon läste det och uppmuntrade mig: ”Du kan skriva, du är duktig på det här!”. Hon fick mig att tro på att jag hade en särskild gåva, och att det är viktigt att man utvecklar och använder de gåvor som livet har gett en. Jag tror att varje människa har en särskild gåva och om du kommer underfund med vilken din gåva är, och lär dig att älska och uppskatta den, kommer det att ha stor betydelse för människorna omkring dig.

Vad oroar dig mest i dag?

Det som oroar mig mest är att vi fortfarande tror på myten om att våld fungerar, att militarism, ockupation och krig kan lösa problem. Myten om att vi behöver vapen och arméer i världen. Att vi inte inser att de inte är till någon nytta för oss, utan att de tvärtom är en del av ett problem. Med ett sådant sätt att tänka riskerar vi att förstöra världen. Vi måste ändra vårt sätt att tänka, från en tro på militarism och dödande till en tro på icke-våld, kärlek och att vi kan lösa problem

med internationella lagar, med mänskliga rättigheter.

Vilka råd vill du ge till en ung människa som vill göra skillnad?

Tro på dig själv. Vi är alla speciella. Vi är födda för att älska och bli älskade. Lär dig att älska dig själv och uppskatta det goda i livet, och lär dig att älska andra. Gör det du kan, i det lilla, för att hjälpa andra. Om du inte är lycklig, fråga dig vad det beror på. Det finns så mycket att vara tacksam för: musik, kultur, konst, alla vackra platser och länder. Allt det här kan hjälpa oss att se det vackra i livet. Och oroa dig inte alltför mycket över alla problem som finns i världen. Det är många människor som arbetar hårt för att världen ska bli bättre. Det är inte upp till en enskild människa att lösa allt. Det är ett ansvar vi delar tillsammans.

Mairead Corrigan tilldelades Nobels fredspris 1976 tillsammans med Betty Williams för deras fredsarbete i Nordirland.

Frågorna och svaren är utdrag och sammanfattningar hämtade från en längre intervju med Mairead Corrigan. Se hela intervjun på: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1976/corrigan-interview.html

Läs mer om fredspriset till Mairead Corrigan på: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1976/

INSPIRERAS AV FREDSPRISTAGARE

INTERVJU MED JODY WILLIAMS

Vad är fred för dig?

Fred är mycket mer än frånvaro av väpnad konflikt. Freden har kidnappats av idén om en perfekt värld, där alla är lyckliga, sjunger fredssånger och en duva flyger under en regnbåge. Se på Kongo-Kinshasa, där kvinnor försöker stoppa de många våldtäkterna och hjälpa de överlevande. Fred är hårt arbete varje dag. Våld är inte en naturlig del av livet, det handlar om inlärning av beteenden, att våld används som en reaktion på frustration. Det är en vana och ett val.

Varför är det viktigt att lära barn och ungdomar om fredsarbete?

Vi behöver lära barn, från förskoleålder och uppåt, om vad fred verkligen handlar om, så att de lär sig hur man löser konflikter utan att använda våld så fort man blir upprörd. Vi behöver lära dem om konflikthantering, hållbar fred och vad mänsklig säkerhet handlar om, det vill säga vilka de grundläggande behoven är för alla människor runt om i världen: boende, arbete, hälsa, utbildning och mat för dagen.

Vad inspirerar dig?

De som verkligen inspirerar mig, är de som ingen vet vilka de är. De som varje dag, i de värsta tänkbara situationer, i krig, ändå stiger upp ur sängen och gör sitt bästa för att få livet att fungera. Det är oftast kvinnor. Låt oss vara ärliga, generellt sätt är det män som för krig. Det är kvinnorna som kämpar för att hålla

ihop sina familjer, för att skydda sina barn.

Det är dem jag tänker på, när jag vissa dagar känner att jag inte längre vill vara en person som håller på med fred, utan bara en vanlig person. När jag tänker på vad de kvinnorna får utstå, inser jag att jag är väldigt privilegierad. De ger mig ny energi.

Hur beskriver du läget med landminor i dag?

Kampanjen ICBL startade i oktober 1992. Då fanns det landminor i 80–90 länder i världen. Var 20:e minut blev en människa på jorden offer för landminor. Landminor kanske hjälper i en krigssituation under några dagar eller ett par timmar, men sedan är de kvar långt efter att konflikten eller kriget har slutat. Varje år dog det ca 20 000 på grund av landminor, i dag dör ca 4 000. Fem år efter att kampanjen lanserades var fördraget klart. 160 länder har skrivit på och det är ett av de fördragen som efterföljs bäst. Inget av detta skulle ha hänt om inte en grupp människor hade bestämt sig för att göra något åt det. Det går att göra något åt ett problem om man går ihop.

Jody Williams tilldelades Nobels fredspris 2007 tillsammans med *Den internationella kampanjen för ett förbud av landminor* (ICBL) för deras arbete med att förbjuda och röja truppminor.

Frågorna och svaren är utdrag och sammanfattningar hämtade från en längre intervju med Jody Williams. Se hela intervjun på:
http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1997/williams-interview.html

Läs mer om fredspriset till Jody Williams på:
http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1997/

Den hållbara freden

I Sverige är det många av oss som tar den för givet. I andra delar av världen är den en avlägsen dröm. Vad innebär egentligen fred? Och vad krävs för att en varaktig fred ska uppnås?

De uppgifter som beskrivs i det här kapitlet syftar alla till att eleverna ska ges möjligheter att diskutera och reflektera över fredsgreppet, men också vad som kan orsaka konflikter. Kapitlet tar avstamp i de fem element, eller teman, som tas upp på sidan 7, och som tillsammans skapar förutsättningarna för den starka, hållbara freden.

Steg 1: Vad är fred? Diskussion och reflektion

Inled med att låta eleverna tillsammans fundera över vad begreppet fred egentligen står för.

Förslag på arbetsgång:

- Fråga eleverna: Vad är fred? (tänkbara svar: fred är frånvaron av krig, fred är när man känner sig trygg). Samla in förslag på definitioner.
- Innan ni går vidare med fredsbegreppet, gör en jämförelse: Vad innebär det att vara frisk? (tänkbara svar: friskt är detsamma som att inte vara sjuk).
- Fråga vidare: Hur ska man leva för att hålla sig frisk? Hur kan man förebygga sjukdomar? (tänkbara svar: äta nyttigt, röra sig, inte röka eller dricka för mycket, undvika stress etc.)
- Återvänd till fredsbegreppet: Hur kan man på samma sätt få freden att hålla? Hur kan man förebygga konflikter? (tänkbara svar: nedrusta, införa och stärka demokratin, respektera människors rättigheter, bekämpa orättvisor, arbeta för miljön etc.)
- Slutkläm: För den hållbara freden är det inte tillräckligt att vapnen tystnar. Den hållbara freden måste byggas från grunden.

Steg 2: Vad kan hota freden? Kortövning

Följ upp diskussionen med att låta eleverna fundera kring krigens och de väpnade konflikternas orsaker – alltså vad som kan hota den hållbara freden. För att stimulera diskussionen får eleverna, som förslagsvis arbetar i mindre grupper, en kortlek med fem kort. Varje kort representerar ett hot mot freden. Korten finns på sidan 18 (kortlek 1).

Förberedelser:

- Förbered kortlekar. En kortlek per grupp. Skriv ut eller kopiera sidan 18. Om möjligt plasta in sidan. Klipp ut korten.
- Observera att rubrikerna på korten är formulerade som motsatser till de fem element som tillsammans skapar den hållbara freden.

Förslag på arbetsgång:

- Berätta att eleverna ska få fundera över vad som kan orsaka krig och konflikter. Gå igenom den hållbara fredens fem element (s. 7) och säg att de nu ska få sätta sig in i vad som kan hota freden i ett samhälle, ett land eller i världen som helhet.
- Dela in eleverna i grupper. Ge varje grupp en kortlek. Förklara att eleverna har (förslagsvis) tio minuter på sig att gå igenom kortleken. Be dem stanna till ett slag för varje kort och diskutera vilken koppling de ser mellan ordet på kortet och krig och konflikter. Hur kan till exempel fattigdom orsaka spänningar, osäkerhet och i värsta fall våld och väpnade konflikter?
- Följ upp diskussionen med att tillsammans gå igenom alla fem korten. Låt någon eller några grupper redovisa sina tankar för varje kort. Tillsammans har eleverna nu gjort en kartläggning över några centrala konfliktsorsaker.

Steg 3: Hur bygger vi den hållbara freden? Värderingsövning

Avsluta med att låta eleverna ta ställning till vad de tycker vi bör satsa våra resurser på i framtiden för att förebygga krig och konflikter. Betona att alla de fem elementen som ingår i begreppet den hållbara freden är viktiga. Samtidigt kan det vara intressant att fundera över vilka som är allra viktigast och särskilt behöver prioriteras. För att stimulera diskussionen får grupperna en ny kortlek med fem kort. Den här gången representerar korten ett element eller en positiv kraft som stärker den hållbara i freden. Kortet finns på sidorna 19–20 (Kortlek 2).

Förberedelser:

- Förbered kortlekar. En kortlekt per grupp. Skriv ut eller kopiera sidorna 19–20. Klistra ihop de två sidorna så att du får rubriken på ena sidan och texten på den andra. Om möjligt plasta in sidan. Klipp ut korten.
- Observera att rubrikerna på korten är formulerade som positiva krafter som stärker freden.

Förslag på arbetsgång:

- Låt eleverna arbeta i samma grupper som i förra övningen. Dela ut en kortlek till varje grupp.
- Låt grupperna föreställa sig att de har möjligheten att påverka världens ledare att göra en rejäl satsning inom något område. Vad skulle de vilja att världens ledare satsade på – vilket av korten väljer de?
- Ge grupperna cirka 15–20 minuter att diskutera ihop sig och enas om ett kort. Frågan som de ska ta ställning till är alltså: Vad tycker ni att man bör satsa mest resurser på för att världen ska bli fredligare, tryggare och säkrare?
- Låt varje grupp hålla upp sitt kort i luften så att alla kan se.
- Diskutera tillsammans resultatet: Vilka prioriteringar görs i klassen? Är det något eller några kort som dominerar? Hur kan det förklaras? Är det något kort som ingen grupp har valt? Hur kommer det sig?

Steg 4: Vad säger forskningen? Två intervjuer

Låt gärna eleverna, efter övningarna, läsa någon eller båda intervjuerna med freds- och konfliktforskarna på sidorna 21–22.

KORTLEK 1

VAPEN

FATTIGDOM
OCH
ORÄTTVISOR

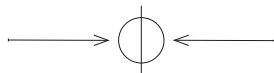
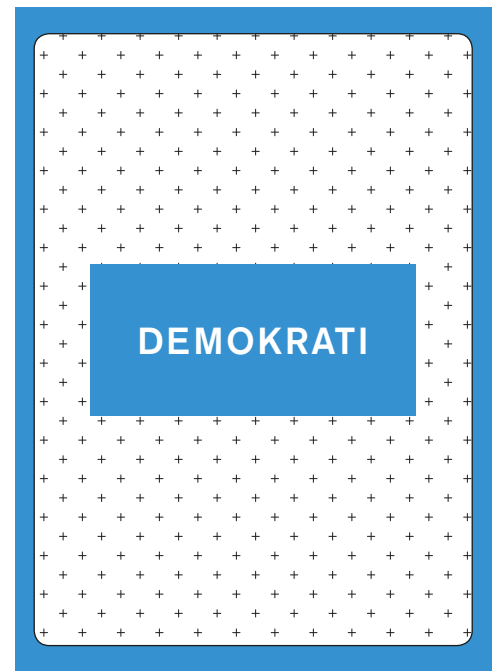
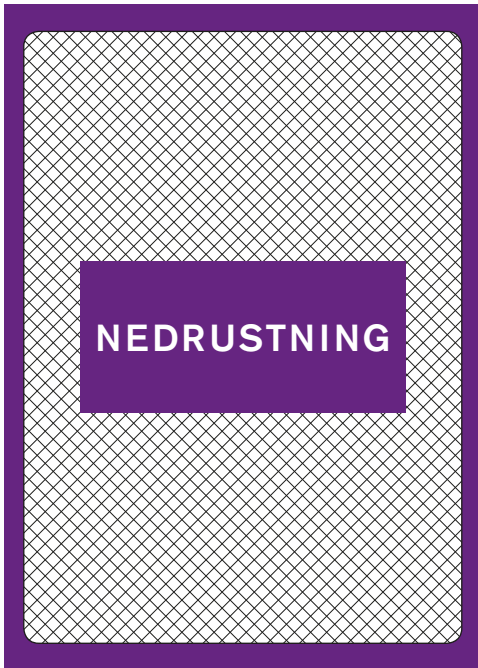
MILJÖ-
FÖRSTÖRING

VI OCH DOM

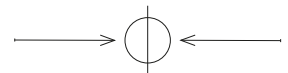
FÖRTRYCK

KORTLEK 2, FRAMSIDA

Klistra ihop fram och baksidan så att märkena
passar ihop! Klipp sedan ut korten.

KORTLEK 2, BAKSIDA

Att skydda vår miljö är en av våra allra största utmaningar. Krig innebär alltid ett hot mot det arbetet, eftersom krig inte bara dödar levande varelser utan även slösar massor av viktiga resurser. Klimatförändringar kan också leda till nya konflikter. Att arbeta för miljön är därför en viktig del i arbetet för en fredligare värld.

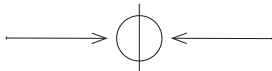
Det finns ett starkt samband mellan fattigdom och konflikter. Starka känslor av hopplöshet och orättvisa kan leda till upplopp och våld. Att arbeta för en mer rättvis och ekonomiskt jämlik värld är därför inte bara viktigt för de människor som lever i fattigdom. Det är också en viktig del i arbetet för en fredligare värld.

Under de senaste hundra åren har vapnen i världen fått en enorm förstörelsekraft. Tillverkning och spridning av vapen skapar osäkerhet och rädsla, och slukar dessutom enorma resurser. Att nedrusta är därför en viktig del i arbetet för en tryggare och fredligare värld.

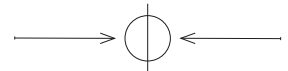

I länder där människor lever under förtryck och inte får säga vad de tycker, finns en risk att det byggs upp spänningar som kan leda till uppror och våld. Att arbeta för demokrati och mänskliga rättigheter är därför en viktig del i arbetet för en fredligare värld.

Konflikter är som sjukdomar: det bästa är att förebygga dem, alltså se till att de aldrig bryter ut. Ett sätt att undvika konflikter är att satsa på samarbeten mellan människor, grupper och länder. De vi samarbetar med lär vi känna bättre och får fler saker gemensamt med. Samarbeten är därför en viktig del i arbetet för en fredligare värld.

Klistra ihop fram och baksidan så att märkena passar ihop! Klipp sedan ut korten.

PETER WALLENSTEEN OM KONFLIKTLÖSNING

Vad är skillnaden mellan ett krig och en väpnad konflikt?

Kriget är mer omfattande. Den operationella definitionen är att minst 1 000 personer dör i strid under ett kalenderår. En väpnad konflikt kräver minst 25 döda för att inkluderas. I tillägg till detta är det en politisk motsättning som handlar om regeringsmakt eller territorium och där åtminstone en part är en regering.

Ungefär hur många väpnade konflikter och krig pågår i världen just nu?

För 2012 har vi identifierat 32, varav sex är krig. Data uppdateras kontinuerligt. Mer information finns på www.ucdp.uu.se.

Media rapporterar ständigt om krig och våldsamheter. Ändå påstod den amerikanske psykologiprofessorn Steven Pinker i en uppmärksammad bok häromåret att vi lever i den fredligaste tiden i mänsklig-hetens historia. Gör vi verkligen det?

Det är en omdiskuterad tes. Det är färre krig i dag än för 20–25 år sedan. Vi har inte sett omfattande krig med t.ex. stridsflyg, flottstridskrafter och omfattande marktrupper sedan krigen i Afghanistan och mellan Iran och Irak på 1980-talet. Sedan det kalla krigets slut har insatserna för att hindra krig och upptrappning av mindre konflikter blivit mer effektiva.

Pinker tar också med frågor som syn på våld inom samhällen och hur man ser på tortyr. Det är ingen tvekan om att i det långa perspektivet har det humanitära perspektivet på våld blivit starkare: Det ses som ett problem som måste lösas, inte som något 'naturligt' eller 'ofrånkomligt'. Denna utveckling är hoppfull.

Det krävs emellertid också påtagliga åtgärder för att komma vidare.

Vilka är de största utmaningarna som världen står inför vad gäller freden och säkerheten?

De är många: Att internationella organisationer fortfarande är svaga och har svårt att få stater att följa beslut. Att stormakter har stora möjligheter att agera utan att låta sig begränsas av regler eller lagar. De är fortfarande de främsta finansörerna av och vapenleverantörer till de allvarligaste konflikterna. Många ledare ser för lättvindigt på militärt agerande. Att det fortfarande finns risk för ny stormaktsrivalitet, och att ansträngningar därmed är nödvändiga för att t.ex. minska spänningar i Östasien och stärka banden mellan staterna i regionen. Att demokratin urholkas genom politisk manipulation och att man därmed underminerar trovärdigheten i ett framgångsrikt sätt att lösa interna konflikter. Att toleransen för oliktankande fortfarande är allt för begränsad i alla delar av världen. Att korruptionen är allt mer utbredd såväl i rika som fattiga länder.

Professor, freds- och konfliktforskning, Uppsala universitet och University of Notre Dame, USA.

JOAKIM KREUTZ OM HÅLLBAR UTVECKLING

När började freds- och konfliktforskningen att intressera sig för miljön?

Redan några av de mest klassiska tidiga teorierna som utvecklades på 1960-talet om vad som leder till revolutioner och inbördeskrig har faktiskt en viss fokus på miljön. Mycket intresse var fokuserat på ekonomisk ojämlikhet som en orsak till revolt, och det innebar också att man tittade på till exempel fördelningen av land och hur kampen om knappa resurser leder till våldsamma konflikter.

Om man ska titta på klimatförändringar så har den frågan blivit väldigt uppmärksam i konfliktforskningen under den senaste tioårsperioden ungefär. Anledningen var att beslutsfattare och aktivister började säga att klimatförändringar skulle leda till krig men det fanns inte någon forskning bakom det påståendet.

Hur ser kopplingen mellan klimatförändringar och konflikter ut?

Den uppenbara kopplingen är att när resurserna blir knappa så kommer kampen om dem bli hårdare, och farhågan har varit att detta skulle leda till mer konflikter. Det finns dock tre problem med detta. Det första är att det inte förklarar varför människor skulle använda våld i dessa konflikter, det andra är vem de skulle slåss mot, och det tredje att klimatförändringarna är en långsam process, och människor är bra på att anpassa sig till ändrade förutsättningar. Istället har man börjat föreslå att klimatförändringarna har två effekter: den ena kortsiktig som kan leda till våld på väldigt lokal nivå, mellan till exempel boskapskötare och jordbrukare om vatten- och landtillgångar; den andra långsiktig

och bygger på att klimatförändringar ökar migration och flyktingar i läger, vilka eventuellt skulle kunna rekryteras som soldater i politiska konflikter. Forskningen har än så länge inte hittat några bevis för någon av dessa möjliga effekter – trots att folkmängden i världen har ökat så har mängden krig minskat under de senaste årtiondena.

Trots det så vet vi fortfarande inte så mycket om hur miljöfrågor påverkar riskerna för konflikt och det är ett område som behöver utforskas mer. Även om inte klimatförändringar är den enda anledningen till konflikt så kan den samverka med andra orsaker som till exempel korruption och orättvisor. Det är också värt att poängtera att miljöproblem försvårar arbetet med att återuppbygga ett land efter en konflikt vilket är oroande. Den största risken för konflikt i världen är just i länder som tidigare har haft en annan konflikt, vilket gör att fredsbyggande är mycket betydelsefullt för hur mycket krig vi kommer att se i framtiden.

Vilka är de största utmaningarna som världen står inför vad gäller freden och säkerheten?

Att anpassa hur samhällen hanterar nuvarande, globala levnadsmönster. På individ- och familjenivå är det allt mer vanligt att man under sitt liv bor i många länder och talar olika språk, medan de politiska systemen fortfarande är uppbyggda under tiden då gränser var i praktiken stängda (förutom för turister). Jag tror dock att det största misstaget som man kan göra är att undvika att förändra, eller försöka gå tillbaka till ”som det var förr.”

Forskare vid Utrikespolitiska institutet, Stockholm, och vid Institutionen för freds- och konfliktforskning, Uppsala universitet.

Bildanalys

VAD BERÄTTAR EN BILD?

Bilder kan beröra och väcka känslor. Bilder kan också informera och ge ny kunskap. Vissa bilder får enormt genomslag och sätter människor i rörelse, skapar debatt och påverkar händelseutvecklingen i världen.

I det här kapitlet presenteras fem fotografier från olika platser i världen. De fem fotografierna täcker in alla de fem elementen i den hållbara freden (se s. 7). Att låta eleverna analysera och samtala kring fotografierna ger därför ytterligare fördjupning i de olika aspekterna av fredsbegreppet. Förhoppningsvis bidrar diskussionen även till att eleverna blir än mer uppmärksamma på de bilder de möter i sin vardag, och ger en ökad medvetenhet om bilders betydelse för att sprida kunskap om och skapa engagemang för att lära sig mer om konflikter, orättvisor och samhällsfrågor i stort.

De fem bilderna är:

1. Nedrustning och ickevåld:
Minröjare från MAG 2003, foto: Sean Sutton.
2. Förebyggande och lösning av konflikter:
Kvinna från Srebrenica vädjar till fredsbevarande styrkor från FN, Bosnien-Hercegovina 1995, foto: Jon Jones.
3. Ekonomisk och social rättvisa:
Skylt med varning för springande flyktingar i närheten av den mexikansk-amerikanska gränsen 2006, foto: Sandy Huffaker.
4. Mänskliga rättigheter, lagstiftning och demokrati:
Den okände demonstranten på Himmelska fridens torg, juni 1989, foto: Stuart Franklin.
5. Miljö och hållbar utveckling:
Flicka väntar vid låst vattenkran 2003, foto: Marco Longari.

För varje bild finns en bakgrundstext och förslag på frågeställningar som kan vara intressanta att diskutera. Till varje bild ges också exempel på Nobelpristagare i fred som har verkat inom det aktuella problemområdet.

De fem fotografierna ingår i utställningen *Making Peace*. Se hela utställningen på <http://makingpeace.org/en/>

FÖRSLAG PÅ ARBETSGÅNG

1. Välj den eller de bilder som eleverna ska få arbeta med. Ett förslag är att ni först samtalar kring en av bilderna gemensamt och att eleverna därefter får fördjupa sig i ytterligare en bild i mindre grupper.
2. Bildanalysmallen här nedanför passar för samtliga bilder. Låt förslagsvis eleverna diskutera frågorna med varandra först. Därefter kan diskussionen fortsätta i hela gruppen och varvas med fakta om bilden.
3. Till varje bild finns även specifika frågor.

BILDANALYS

Beskriv det du ser

- Vad är det första du ser när du tittar på bilden – var söker sig din blick?
- Vad föreställer bilden?
- Vad är personerna på bilden sysselsatta med? Vilken relation verkar de ha till varandra? Vem tittar de på? Hur är de klädda?
- Var är bilden tagen? Hur ser bildens miljö ut?

Beskriv hur du reagerar på bilden

- Vilka känslor väcker bilden hos dig? Vad är det som gör att du uppfattar bilden som du gör?
- Vilken form av våld ser du i bilden? (våld behöver inte vara fysiskt, våld kan förekomma på en strukturell nivå: förtryck, demonstrationsförbud, censur etc.)

Bildens budskap

- Ger bilden exempel på hopp?
- Varför tror du att fotografen valde just den här bilden bland alla de andra som han eller hon tog?
- Hur kan bilden användas? Vilket budskap förmedlar den då?

Minröjare från MAG 2003, foto: Sean Sutton.

BILD 1: NEDRUSTNING OCH ICKEVÅLD

MAG och ICBL

Fotografiet är taget 2003 och visar en av MAG:s tekniker som försiktigt sätter tillbaka säkringen i en personmina i byn Zaren i nordöstra Irak. MAG står för Mines Advisory Group. Det är en icke-vinstdrivande organisation som arbetar för att rädda och förbättra människors liv genom att minska de förödande effekterna som väpnade konflikter har i samhällen över hela världen.

I Irak har MAG sedan 2003 förstört mer än 70 000 landminor och 1,5 miljoner delar av olika sprängvapen som inte har detonerat. Tack vare detta farliga arbete har de räddat liv, men också säkrat landområden så att människor kan bruka jorden igen, och bygga hem och skolor.

MAG är en av de sex organisationer som startade Den internationella kampanjen för ett förbud av landminor (på engelska International Campaign to

Ban Landmines, ICBL) som belönades med Nobels fredspris 1997 tillsammans med Jody Williams.

Om minor

Minor är ett vapen som orsakar stora problem långt efter att de har placerats i ett område. Att minor har använts i så stor utsträckning beror bland annat på att minor är billiga att producera och lätta att transportera och hantera. Eftersom landminor också är billiga att köpa har även fattiga länder råd med dem.

Att försöka hitta och få bort minor är ett farligt arbete. Minor är nämligen konstruerade för att vara svåra att upptäcka. Organisationerna i ICBL:s nätverk arbetar med röjning, stöd till sjukvård och rehabilitering samt med att sprida information så att befolkningen i de drabbade områdena lär sig att upptäcka och markera platserna där minor finns.

Diskussionsfrågor

Vad är det som gör att människor väljer att ägna sig åt ett så farligt arbete som att desarmera minor? Skulle ni kunna tänka er att göra ett liknande arbete?

Vad skulle det krävas för att få alla världens länder att nedrusta? Vilket vapen skulle du helst se att världens regeringar förbjöd?

Exempel på Nobelpristagare i fred som arbetar med nedrustning och vapenkontroll: ICBL och Jody Williams (se s. 14 och 39), Alva Myrdal, Joseph Rotblat och Pugwashkonferenserna, OPCW.

LÄNK TIPS:

<http://www.maginternational.org/> (MAG:s webbplats)

<http://www.icbl.org/> (ICBL:s webbplats)

Kvinnan från Srebrenica väddar till fredsbevarande styrkor från FN, Bosnien-Hercegovina 1995, foto: Jon Jones.

BILD 2: FÖREBYGGANDE OCH LÖSNING AV KONFLIKTER

Kvinnan i Tuzla

Fotografiet är taget 1995 i Tuzla i Bosnien-Hercegovina i slutskedet av Bosnienkriget. Kvinnan på bilden har tillsammans med många andra bosnienmuslimer (bosniaker) flytt från staden Srebrenica, där omkring 8000 bosniaker dödades av bosnienserbiska styrkor i juli samma år.

Bosnienkriget varade mellan 1992 och 1995 och var oerhört brutalt. Bosnienkriget utlöstes som en följd av upplösningen av Jugoslavien. Socialistiska förbundsrepubliken Jugoslavien bildades efter andra världskriget och existerade mellan 1945 och 1992. Området bestod av nuvarande Kroatien, Bosnien-Herce-

govina, Serbien, Slovenien, Montenegro och Makedonien. När landets president Josip Broz Tito dog 1980 startade en våg av nationalism i Jugoslavien som så småningom ledde till landets upplösning.

FN:s roll och Daytonavtalet

FN fick utstå mycket kritik för att de var för passiva under krigen i före detta Jugoslavien. Under Bosnienkriget fanns dock en FN-styrka, Unprofor, i landet. Medlemmar ur styrkan syns på fotografiet. Samtidigt hade Unprofor begränsade befogenheter och det hände att FN-personal attackerades och dödades.

1995 gick de serbiska styrkorna till slut med på fredssamtal. Representanter för de stridande parterna träffades på flygbasen Wright-Patterson i Dayton, Ohio. Samtalen pågick i tre veckor och fredsavtalet undertecknades i Paris den 14 december.

Att rapportera från krigsområden

Fotografen Jon Jones, som tagit bilden, har bevakat många konflikter runt om i världen. I en intervju i samband med utgivningen av boken *Bosnia: 1992–1995*, där flera av hans bilder från Bosnienkriget finns med, berättar han om det tuffa jobbet som fotograf i krigsområden: ”Det är extremt tärande och du kan definitivt bli påverkad av det. Det blir känslomässigt avtrubbande, och det är ett farligt tillstånd att hamna i.”

Diskussionsfrågor

Hur bör FN agera när det bryter ut konflikter inom olika länder? Hur kan ett land som drabbats av inbördeskrig komma vidare? Hur förebygger man på bästa sätt krig och konflikter? Varför är det viktigt att journalister och fotografer reser till och bevakar farliga krigsområden?

Exempel på Nobelpristagare i fred som arbetar med fredsmäklning och konfliktlösning: Nelson Mandela och F.W. de Klerk (se s. 40), Oscar Arias Sánchez, Mairead Corrigan (se intervju s. 13) och Betty Williams, Martti Ahtisaari, FN:s fredsbevarande styrkor.

LÄNKTIPS:

http://cpn.canon-europe.com/content/interviews/gary_knight_and_jon_jones_revisit_bosnia.do
(intervju med fotografen Jon Jones)

Skylt med varning för springande flyktingar i närheten av den mexikansk-amerikanska gränsen 2006, foto: Sandy Huffaker.

BILD 3: EKONOMISK OCH SOCIAL RÄTTVISA

Människor på flykt

Fotografiet är taget i närheten av den mexikansk-amerikanska gränsen 2006. Gränsen mellan USA och Mexiko sträcker sig från Stilla havet till Mexikanska golfen och är cirka 3000 kilometer lång. Varje dygn försöker tusentals människor ta sig över gränsen in i USA. Det är både riskfyllt och dyrt. Många betalar en så kallad coyote, en människosmugglare, som förutom betalningen i vissa fall även rånar flyktingarna.

En uppmärksammas vägskylt

Den varnande vägskylten med svarta siluetter av en springande familj skapades i

slutet av 1980-talet mot bakgrund av att många flyktingar skadades eller dödades när de försökte korsa stora motorvägar. Bilden skapades av en anställd på transportdepartementet i Kalifornien. I en intervju berättar han hur han tog del av fotografier från sådana trafikolyckor och hur han starkt berördes av det han såg. Han ville att bilden ska väcka empati för flyktingarna. Att han valde en flicka istället för en pojke var medvetet: ”Det påverkar oss starkare att se en liten flicka som springer med sina föräldrar än en pojke”, berättar han i intervjun.

Vägskylden har väckt stor uppmärksamhet. Den har kritiserats, parodiserats och omtolkats av många konstnärer och aktivister, till exempel genom att personerna på bilden har fått surfingbrädor, religiösa huvudbonader eller förföljts av beväpnade män.

Diskussionsfrågor

Varför finns skylten där? Vad tänker du när du ser den? Hur påverkar skylten människors syn på flyktingar? Varför tror du att skylten har fått så mycket kritik? Vad är det som gör att människor bryter upp från sina hem och flyr från sina länder? Vad skulle få dig att fly från ditt land?

Exempel på Nobelpristagare i fred som arbetar för ekonomisk och social rättvisa: Muhammad Yunus och Grameen bank (se s. 41), Jane Addams, Rigoberta Menchú Tum, Moder Teresa.

LÄNK TIPS:

<http://www.scpr.org/blogs/multiamerican/2011/03/05/7328/before-banksy-the-running-family-was-immigration-i/> (om skylten och konstnären bakom skylten)

<http://www.unhcr.se/se/fns-flyktingorgan-ger-skydd-till-maenniskor-paa-flykt.html>

(UNHCR:s webbplats; UNHCR är FN:s flyktingorgan och har fått Nobels fredspris två gånger)

<http://www.hejsverige.nu/metodmaterial/serietidning/> (seriealbum om en pojke som flyr till Sverige, fri att ladda ner)

Den okände demonstranten på Himmelska fridens torg, juni 1989, foto: Stuart Franklin, Magnum Photos.

BILD 4: MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, LAGSTIFTNING OCH DEMOKRATI

Demonstrationer i Peking

Fotografier togs i Kinas huvudstad Peking i samband med de omfattande protesterna för demokrati och yttrandefrihet i juni 1989 då hundratals kineser, främst studenter, dödades eller skadades. Kina var då och är fortfarande i dag en enpartistat med omfattande censur. Den politiska friheten är strikt begränsad och utländska regeringar kritiserar ofta Kina för de omfattande brotten mot de medborgerliga fri- och rättigheterna.

1989 utbröt protester för demokrati och mot korruption. Protesterna började bland studenter i huvudstaden men spred sig till många andra städer. I Peking belägrade demonstranterna Himmelska fridens torg. Efter en dryg månad satte

regimen in militär. Demonstranterna försökte barrikadera vägarna in mot de centrala delarna av staden, men militären öppnade eld och det var här, i stadens ytterområden, som de flesta dödades. När militären nådde Himmelska fridens torg fick demonstranterna ett ultimatum: lämna torget frivilligt annars tvingar vi bort er. Studenterna övertalades av studentledarna att ge upp.

5 juni 1989

Stuart Franklins bild är tagen dagen efter massakern, den 5 juni. Han befann sig på ett hotell intill Changan Boulevard, en bred aveny som leder ut från Himmelska fridens torg och som – precis som torget – vid den här tiden var rensat på människor. När en konvoj med stridsvagnar var på väg ut från torget klev en ung man plötsligt fram och blockerade vägen. Fordonen stannade. De försökte köra runt mannen men han spärrade vägen. Efter en stund kom ett par civilklädda män fram och ledde bort honom.

Vem mannen var eller hur det gick för honom är okänt. Det finns olika teorier: Att han dödades efteråt, att han fortfarande sitter fängslad, att han lever men inte vet om att han är känd eller inte vill röja sin identitet. Det finns också olika teorier om vilka de andra männen var: civila poliser som grep honom eller vanliga Pekingbor som räddade honom.

Diskussionsfrågor

Varför har bilden blivit så känd? Vem har makten i det här ögonblicket? Vad har egentligen demokrati och mänskliga rättigheter med fred att göra? Hur kan förtryck leda till våld och konflikter? Vad kan vi behöva stå upp för i vårt samhälle i dag? Vad krävs för att våga göra det?

Exempel på Nobelpristagare i fred som arbetar för demokrati och mänskliga rättigheter: Aung San Suu Kyi (se s. 42), Martin Luther King, Den 14:e Dalai Lama, Nelson Mandela, Liu Xiaobo.

LÄNK TIPS:

<https://www.youtube.com/watch?v=qq8zFLftGk> (filmklipp av händelsen)

http://nigelwarburton.typepad.com/virtualphilosopher/2006/12/magnum_link_to_.html

(intervju med Stuart Franklin som tagit bilden)

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4313282.stm>

(intervju med en annan fotograf som var med Franklin och också fotograferade samma händelse)

<http://www.sakerhetspolitik.se/Sakerhetspolitik/Mansklig-sakerhet/Folkratt/>

(om folkrätt och mänskliga rättigheter)

<http://www.dn.se/kultur-noje/kulturdebatt/liu-xiaobo-ett-ar-efter-fredspriset-bei-ling-tecknar-sin-vans-levnadsode/>

(artikel om Liu Xiaobo och vad som fick honom att återvända till Kina när demonstrationerna bröt ut)

Flicka väntar vid låst vattenkran 2003, foto: Marco Longari, Credit: AFP/Marco Longari.

BILD 5: MILJÖ OCH HÅLLBAR UTVECKLING

Livet i slummen

Fotografiet är taget i slumområdet Kibera i Nairobi i Kenya 2003. Kenya är ett land med extremt stora klassklyftor. Nästan hälften av kenyanerna lever i fattigdom, och av dem beräknas nästan hälften klara sig på mindre än en amerikansk dollar om dagen. Hög befolkningstillväxt, torka, översvämningar och etniska konflikter har försämrat levnadsvillkoren för många kenyaner.

Kibera är den största slummen i landet och det största slumområdet i Afrika överhuvudtaget. Det är okänt hur många människor som bor där, men kanske uppemot en miljon. Den kenyanska staten äger landområdet, men erkänner inte en stor del av bosättningarna. Därför finns inte någon fungerande samhälls-service. Istället sköter privata köpmän och kriminella grupper vattenförsälj-

ningen. Människor kan få köa många timmar för att få vatten. Priset på vatten är dessutom högt och vattnet kan vara förorenat.

Bristen på rent vatten

I dag saknar knappt 1 miljard människor i världen tillgång till rent vatten. Bristen på rent vatten är en av de främsta sjukdoms- och dödsorsakerna bland barn.

Var dag dör cirka 2000 barn i sanitets- och vattenrelaterade sjukdomar. IPCC (FN:s klimatpanel) förutspår att klimatförändringens totala effekt över tid blir minskad tillgång till vatten för allt fler människor.

Miljöarbete också fredsarbete

2004 belönades Wangari Maathai från Kenya med Nobels fredspris. Det var det första priset som tydligt belönade insatser för hållbar utveckling. I sitt tal under prisceremonin sa den Norska Nobelkommitténs ordförande: ”I år har den Norska Nobelkommittén uppenbarligen breddat sin definition av fred ytterligare. Att skydda miljön har blivit ännu en väg till fred.” 2007 gick priset till FN:s klimatpanel och Al Gore för att de hade spridit kunskap om människans påverkan på klimatet.

Marco Longaris fotografi från Kibera har också inspirerat till konkreta insatser för att förbättra levnadsvillkoren för människor i fattiga och sårbara länder. Ett exempel är företaget One som säljer vatten på flaska och skänker bort vinsterna.

Diskussionsfrågor

Hur tror du att livet ser ut för flickan på bilden? Hur skulle ditt liv se ut om du saknade tillgång till rent vatten? Miljöproblem kan upplevas vara gigantiska – men vad kan vi som enskilda människor ändå göra? Hur viktigt är det att vi alla tar ett eget ansvar?

Exempel på Nobelpristagare i fred som arbetar för miljö och hållbar utveckling:

Wangari Maathai (se s. 43), IPCC och Al Gore.

LÄNKTIPS:

<http://www.wateraid.org/se>

(Wateraids webbplats med information om vattentillgång och sanitetsförhållanden i världen)

<http://onedifference.org/>

(ett företag som inspirerades av Marco Longaris bild tillverkar bland annat vatten på flaska och ger all sin vinst till välgörande ändamål)

<http://www.dn.se/nyheter/varlden/allt-fler-barn-lever-i-slumomraden/>

(artikel om barn som växer upp i slumområden)

Banbrytande fredsarbete

SEX NOBELPRISTAGARE – SEX VÄGAR TILL FRED

Kampen för en fredligare värld kan, som texterna och övningarna i den här handledningen visar, se olika ut. I det här kapitlet presenteras sex fredspristagare som har gemensamt att de alla engagerat sig i arbetet för att skapa en säkrare, tryggare och rättvisare värld. Med sitt mod och engagemang har de inspirerat människor över hela världen. Samtidigt har de tagit sig an olika uppgifter, verkat inom olika områden och haft olika metoder. Deras vägar till fred skiljer sig åt.

Att jämföra dessa fredshjältar med varandra kan te sig onödigt. Deras insatser är lika betydelsefulla. Ändå är det just det som eleverna får göra i den här uppgiften: de får ställa pristagarna och deras respektive fredsarbete mot varandra i ett antal dueller i syfte att kora den vars insatser eleverna värderar allra högst.

Målet är alltså att eleverna ska rösta fram det fredspriset som de tycker är det bästa.

Vad är syftet? Framför allt att, genom duellens form, stimulera eleverna till att sätta sig in i olika pristagares arbete och reflektera över betydelsen av att engagera sig. Uppgiften är också en övning i argumentation. Därtill ska man komma ihåg att i Nobelprisets värld handlar det just om att varje år utse någon vars insatser utmärkt sig extra mycket bland alla de andra fantastiska gärningar som också har utförts under samma tid.

Fredspristagarna är valda för att alla de fem elementen i den hållbara freden ska täckas in. Eftersom den här uppgiften kräver sex pristagare/duellanter har ytterligare en kategori lagts in, nämligen ”Humanitärt arbete”. De sex fredspristagarna är:

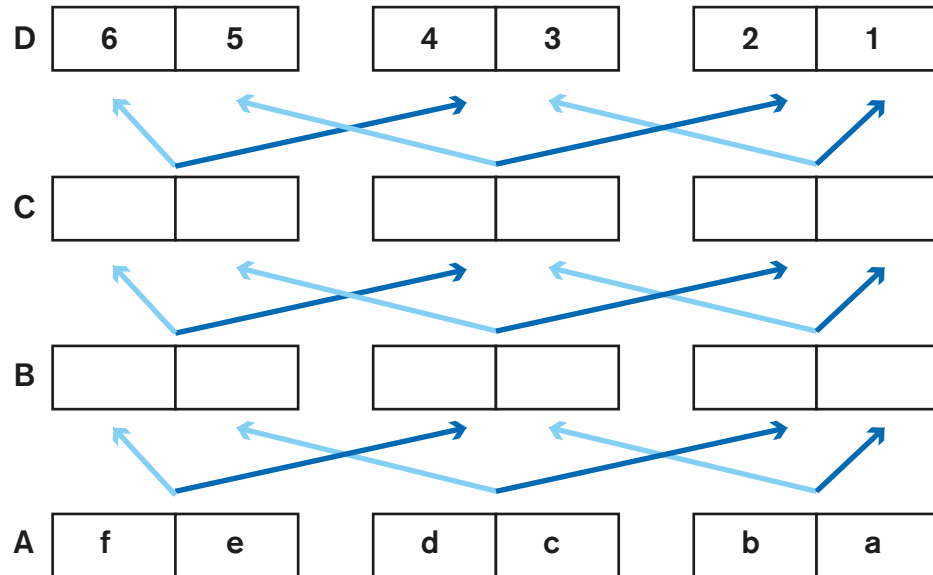
- ICBL och Jody Williams (nedrustning och ickevåld)
- Nelson Mandela och F.W. de Klerk (förebyggande och lösning av konflikter)
- Muhammad Yunus och Grameen Bank (ekonomisk och social rättvisa)
- Aung San Suu Kyi (mänskliga rättigheter, lagstiftning och demokrati)
- Wangari Maathai (miljö och hållbar utveckling)
- Läkare utan gränser (humanitärt arbete)

De sex Nobelpristagartexterna är kopieringsunderlag och tanken är att de ska delas ut till eleverna. Sist i kapitlet finns även ett frågeformulär som också delas ut.

DUELLERNA – SÅ GÅR DE TILL

För att kunna genomföra uppgiften krävs att klassen delas in i sex grupper. En elev i varje grupp kommer att fungera som ”spelpjäs” och representera sin Nobelpristagare på spelplanen. Duellerna sker parvis (två pristagare mot varandra).

I varje duell får alla i klassen vara med och rösta och man behöver inte rösta på sin egen fredspristagare. Den som vinner duellen tar ett steg framåt och åt höger (till nästa parrad) och den som förlorade tar ett steg framåt och åt vänster (till nästa parrad). Se figuren.

En spelplan skapas enkelt genom att papper i olika färger läggs ut på golvet. Lägg två rader med papper i en färg, två rader med en annan färg och två rader med en tredje färg. Att använda färgade papper gör det tydligt vilka som dueller mot varandra.

FÖRSLAG PÅ ARBETSGÅNG

Steg 1: Förberedelser

1. Skriv ut eller kopiera Nobelpristagartexter och frågeformulär.
Förbered även spelplanen.
2. Dela in i eleverna i sex grupper.
3. Fördela de sex Nobelpristagarna så att varje grupp får ansvar för en Nobelpristagare. Varje grupp ska ha en text om pristagaren och ett frågeformulär.
4. Grupperna läser in sig på pristagaren och diskuterar och besvarar frågorna.
5. Varje grupp utser en "spelpjäs" och bestämmer vem eller vilka som ska läsa upp svaren i de olika omgångarna.
6. Låt varje grupp skriva namnet på sin pristagare stort på ett A4-papper. De får även gärna skriva året då priset delades ut och vilken kategori av fredarbete det handlar om ("Nedrustning", "Mänskliga rättigheter", "Konfliktlösning" etc.)

Steg 2: Duellerna

1. De sex ”speljäserna” (a–f) tar plats i var sin ruta på rad A (vilken ordning spelar ingen roll). De håller upp papprena med namnet på sina Nobelpristagare så att alla kan se.
2. Det första paret som ska duellera (a och b) låter i tur och ordning någon ur sin grupp läsa upp svaret på den första frågan i frågeformuläret. Därefter sker en omröstning. Alla i klassen har en röst var (vänta med förflyttning av ”speljäserna” tills alla paren duellerat).
3. Sedan duellerar de andra två paren (c och d respektive e och f) med hjälp av omröstning på samma sätt. När samtliga tre par har duellerat flyttar ”speljäserna” enligt figuren. Inför nästa omgång har nya par som ska duellera skapats.
4. I andra omgången (rad B) läser grupperna upp svaren på fråga 2 och när alla par har duellerat flyttar man ”speljäserna” enligt figuren igen.
5. I sista omgången (rad C) läser grupperna upp svaren på fråga 3 och gör slutligen en sista förflyttning.
6. Gruppen vars ”speljäs” står längst till höger är vinnare (rad D).

Steg 3: Avslutande diskussion

Ge eleverna möjlighet att kommentera resultatet. Vilken pristagare (och priskategori) står som segrare? Hur kommer det sig? Är det något i resultatet som överraskar eleverna? Vad och varför? Är det någon av pristagarna som de skulle vilja veta mer om? Vilka kategorier av fredsarbete tror de kommer att vara viktigast i framtiden? Kommer det skapas helt nya kategorier? Vilka i så fall?

ICBL OCH JODY WILLIAMS

Nobels fredspris 1997 »för deras arbete med att förbjuda och röja personminor«.

Landminor är fruktansvärda vapen. En sprängladdning göms på marken eller grävs ner i marken. När en människa trampar på minan exploderar den och orsakar hemska skador. Tack vare nätverket International Campaign to Ban Landmines (ICBL) och dess första koordinator Jody Williams har de flesta länderna i världen kommit överens om att förbjuda truppminor.

Det var 1992 som några organisationer bestämde sig för att ta itu med problemet med minor. Genom att samarbeta hoppades man kunna påverka världens ledare till att skriva på ett avtal som förbjuder minor. Jody Williams, som tidigare hade varit engagerad i hjälparbete i Centralamerika, utsågs till koordinator och språkrör för nätverket.

Idén med att förbjuda landminor var inte ny. Redan på 1970-talet försökte Röda Korset förbjuda minor. Då ville inte världens regeringar lyssna. Efter kalla kriget, i början av 1990-talet, vaknade intresset på nytt. Inte minst FN blev medvetna om de skador som landminor orsakar, när deras personal nu kunde besöka områden som de inte hade kunnat åka till under kalla kriget.

De organisationer som ingick i nätverket ICBL krävde ett totalförbud av så kallade personminor (kallas även truppminor). Det är de minor som framför allt dödar och skadar vanliga människor. För att lyckas med det var det viktigt för ICBL att få världens regeringar med sig. Efter många möten och förhandlingar lyckades man till slut med sitt mål. Under ett

historiskt möte i den kanadensiska staden Ottawa 1997 skrev ett stort antal länder under ett fördrag som förbjuder personminor. De länder som skrev under lovade att inte tillverka, lagra eller använda personminor. De lovade också att förstöra alla sina minor som de hade i lager.

I dag har 161 länder skrivit under Ottawafördraget. USA och Ryssland är några av de länder som ännu inte har gjort det. ICBL, som i dag består av över tusen organisationer i över 100 länder, kontrollerar att världens regeringar följer fördraget. De försöker också att få de länder som ännu inte skrivit under att göra det. Fortfarande dör och skadas tusentals människor varje år på grund av minor. Barn är särskilt utsatta, eftersom de leker eller hämtar vatten åt familjen, och rör sig på områden där minor kan finnas.

I motiveringen till fredspriset till ICBL och Jody Williams sa norska Nobelkommittén att nedrustning minskar spänningen och osäkerheten i världen och därmed risken för krig.

Jody Williams, född 1950.

ICBL, bildat 1992.

Minor delas in i två grupper: sjö- och landminor. Landminor i sin tur delas i personminor (eller truppminor) och fordonsminor.

NELSON MANDELA OCH F.W. DE KLERK

Nobels fredspris 1993 »för deras arbete för ett fredligt avskaffande av apartheidregimen och för att ha lagt grunden för ett nytt demokratiskt Sydafrika«.

Under nästan 50 år styrdes Sydafrika med rasistiska lagar. Nelson Mandela var en de som kämpade för att lagarna skulle tas bort. För sin kamp satt han i fängelse i många år. När han till slut frigavs, samarbetade han med landets president F.W. de Klerk, för ett friare och rättvisare Sydafrika.

I Sydafrika fanns under andra hälften av 1900-talet ett system som kallades för apartheid, som betyder ungefär ”åtskillnad”. Apartheid innebar att människor behandlades olika beroende på hudfärg. De olika grupperna i samhället skulle hållas isär. Detta gällde allt ifrån vilka parkbänkar man fick sitta på till vilka jobb man kunde ha. De svarta hade inte samma rättigheter som de vita och de som bröt mot lagarna straffades hårt.

En av de som protesterade mot apartheidsystemet var Nelson Mandela. Som ung student blev han intresserad av politik. Han gick med i organisationen African National Congress (ANC). I dag är ANC det största partiet i Sydafrika, men under lång tid var det förbjudet eftersom ANC var motståndare till de rasistiska lagarna i landet.

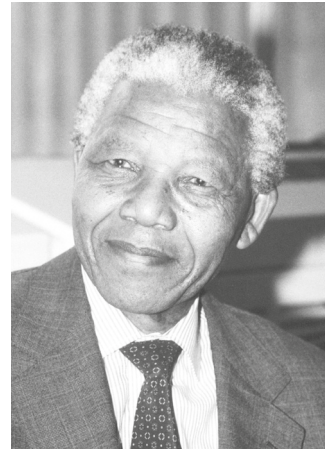
I början av 1960-talet arresterades Mandela och dömdes till livstid fängelse. Han skulle komma att sitta inlåst under de kommande 27 åren, men under alla åren fortsatte han att engagera sig i motståndet mot orättvisorna i landet.

1989 fick Sydafrika en ny president, F.W. de Klerk. Han hade tidigare försvarat apartheidsystemet, men som president

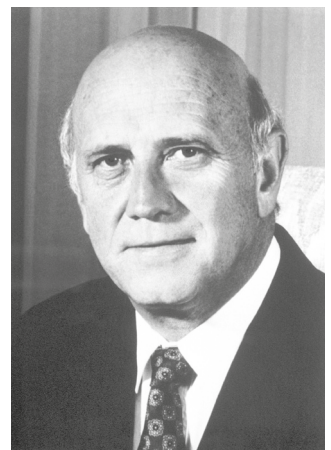
ändrade han sig. Han beslöt att apartheidlagarna skulle avskaffas, att förbudet mot ANC skulle tas bort och att Nelson Mandela skulle frigges från fängelset.

Nu började Mandela och ANC att samarbeta med de Klerk och regeringen. Sydafrika stod på randen till ett inbördeskrig, och att ena ett land som var så splittrat och där delar av befolkningen varit varandras fiender under så lång tid var inte lätt. Fredsprocessen gick trögt till en början, men till slut kom man överens om att genomföra fria val där allas röster räknades. Mandela och de Klerk uppmanade människorna att inte bara se bakåt på allt dåligt som hänt, utan att istället fokusera på en bättre framtid för alla.

I motiveringen till fredspriset sa Norska Nobelkommittén att de två ledarna visat stort mod och brutit den onda cirkel av hat som landet varit fångat i. Genom att visa försoning bidrog de till att landets omvandling inte blev så våldsam som den annars hade kunnat bli. Året efter fredspriset hölls de första fria valen i Sydafrika. ANC vann en stor seger och Nelson Mandela valdes till landets president. F.W. de Klerk blev en av hans två vicepresidenter.

Nelson Mandela, 1918–2013.

Frederik Willem de Klerk, född 1936.

MUHAMMAD YUNUS OCH GRAMEEN BANK

Nobels fredspris 2006 »för deras arbete med att skapa ekonomisk och social utveckling underifrån«.

När professorn i nationalekonomi Muhammad Yunus, såg människor som svält i sitt hemland Bangladesh, ville han hitta ett sätt att hjälpa till. Men vad kunde han göra? Till slut fick han en idé: han skulle starta en bank som lånar ut små summor till fattiga.

Tack vare lånet kunde de fattiga hitta egna sätt att tjäna pengar.

1974 drabbades Bangladesh av en svår svält. Muhammad Yunus, som arbetade som professor i nationalekonomi, såg de stora skaror av svältande människor som strömmade in i staden Chittagong där han bodde. När han såg alla dessa svältande människor började han fundera på hur han skulle kunna hjälpa till.

Vid ett besök i en av byarna utanför staden träffade han en kvinna som arbetade med att tillverka pallar av bambu. För att kunna köpa bambu måste kvinnan låna pengar av en köpman. Köpmannens villkor för att låna ut var att han i sin tur fick köpa de färdiga pallarna till ett väldigt lågt pris. Det som blev över fick kvinnan behålla, vilket en bra dag motsvarade ungefär två amerikanska cent.

Muhammad Yunus chockades av det han såg. Totalt fyrtiotvå personer i byn hade samma avtal med köpmännen. De tvingades att låna pengar för att kunna köpa materialet de behövde, men de fick inte själva ta del av vinsterna när deras produkter såldes. De var fast i en fälla och kunde inte bryta sig loss ur den svåra fattigdom de levde i.

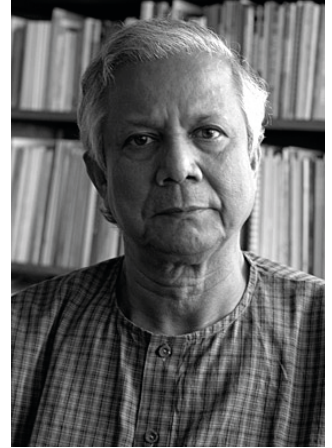
Muhammad Yunus fick då en idé. Han erbjöd byborna att låna pengar av honom istället, och själva sälja sina produkter till

rättvisa priser. Det blev grunden till Grameen Bank (som på svenska betyder ungefär "byabanken"). Banken lånar ut små summor till fattiga personer som sedan kan använda till att köpa en symaskin, en mjölkko eller starta en affärsverksamhet och på så vis skaffa sig en inkomst.

Enligt Grameen Bank betalar 99 % av låntagarna tillbaka sina lån. Bland annat använder banken så kallade solidaritetsgrupper, där flera låntagare ansöker om pengar tillsammans. Gruppen har också ett gemensamt ansvar för att hela lånet betalas tillbaka. Grameen Bank hade 2011 över 8,3 miljoner låntagare. 97 % av dem var kvinnor.

I motiveringen till fredspriset till Muhammad Yunus och Grameen Bank sa Norska Nobelkommittén att en hållbar fred är omöjlig så länge en stor del av världens befolkning lever i fattigdom. Fredsarbete handlar också om att kämpa mot ekonomiska och sociala orättvisor.

"Jag hade inte för avsikt att börja låna ut pengar", skriver Muhammad Yunus i en av sina böcker. "Allt jag ville göra vara att lösa ett problem [. . .]: problemet med en fattigdom som förnedrar och förminskar allt det en människa står för."

Muhammad Yunus, född 1940.

Grameen Bank, grundad 1983.

AUNG SAN SUU KYI

Nobels fredspris 1991 »för hennes ickevåldsbaserade kamp för demokrati och mänskliga rättigheter.«

I Aung San Suu Kyis hemland Burma hade militären all makt medan folket saknade frihet. Aung San Suu Kyi startade ett parti som ville ändra på detta. Då satte militären henne i husarrest. Under många år satt hon inspärrad i sitt hem. Sedan frigivningen 2010 har hon fortsatt kämpa för demokrati och mänskliga rättigheter.

Aung San Suu Kyi, född 1945.

När Aung San Suu Kyi var två år mördades hennes pappa. Han var en populär politiker och frihetskämpe i Burma. Aung San Suu Kyi växte därför upp med sin mamma och sina bröder. De bodde i Burmas huvudstad Rangoon. När hon var femton år flyttade hon och mamman till Indien. Där inspirerades hon av Mahatma Gandhis tankar om ickevåld. Från Indien gick resan vidare till Storbritannien där hon träffade sin blivande man och så småningom bosatte sig och bildade familj.

1988 blev hennes mamma, som då hade återvänt till Burma, sjuk. Aung San Suu Kyi reste tillbaka till Rangoon. Under hennes besök utbröt ett uppror bland studenterna. De protesterade mot militären. Under militärens ledning hade Burma sjunkit ner i djup fattigdom och många var missnöjda med hur landet styrdes.

Upproret slogs ned med våld. Tusentals studenter dödades. Många studenter hyllade Aung San Suu Kyis pappa som en person som hade kämpat för frihet. Till slut kände Aung San Suu Kyi att också hon måste göra något.

I augusti 1988 höll hon ett tal inför många människor. Talet gjorde henne till

en ledare för demokrätirörelsen. Tillsammans med några andra bildade hon ett parti. När militären gick med på att folket skulle få rösta i ett val, blev deras parti det mest populära. Ändå struntade militären i resultatet. De behöll makten själva och satte Aung San Suu Kyi i husarrest.

Under många år hölls hon isolerad i sitt hem. Hon blev erbjuden att lämna Burma, men valde att stanna eftersom hon trodde att militären bara ville bli av med henne. Om hon reste kanske hon aldrig skulle få återvända. Och hon vägrade att ge upp kampen.

När Aung San Suu Kyi fick fredspriset kunde hon därför inte komma till Oslo och ta emot det. Istället åkte hennes man och söner dit. Alla människors rättigheter måste respekteras, sa Norska Nobelkommittén under prisceremonin. Annars kan vi aldrig få fred i världen.

Hösten 2010 frigavs Aung San Suu Kyi. Nu kunde hon äntligen resa till Oslo och hålla sin Nobelföreläsning. I dag fortsätter hon arbetet för frihet i Burma, ett land som nu tagit de första stegen i en mer demokratisk riktning.

WANGARI MAATHAI

Nobels fredspris 2004 »för hennes insats för hållbar utveckling, demokrati och fred.«

När Wangari Maathai från Kenya insåg vilka stora problem som uppstår när man hugger ner skogarna, bestämde hon sig för att försöka göra något åt det. Hon planterade några träd i protest mot avskogningen, och snart ville flera vara med och hjälpa till. I dag har hennes organisation Green Belt Movement planterat över 50 miljoner träd i Kenya.

När Wangari Maathai fick frågan om varifrån hon fick sin drivkraft till att kämpa så hårt, fast problemen var så stora, berättade hon ofta en saga om en liten kolibri. Kolibrin levde i en skog som började brinna. Alla djuren sökte skydd på en kulle och tittade på medan skogen förstördes av elden. Alla utom kolibrin. Den flög istället till den närmaste sjön och hämtade en droppe vatten som den släppte över lågorna. Sedan hämtade den en droppe till, och en till. De andra djuren hånade fågeln. ”Hur ska du som är så liten kunna släcka elden?”. Men kolibrin fortsatte. ”Jag gör så gott jag kan”, svarade den.

För Wangari Maathai har sagan fungerat som inspiration. ”Jag ska vara som kolibrin, jag ska göra det bästa jag kan”, sa hon ofta.

Wangari Maathai föddes 1940. Hon hade turen att få utbilda sig, vilket var ovanligt för flickor på landsbygden i Kenya. Hon studerade i USA och när hon återvände till hemlandet blev hon den första kvinnan i Kenya att utnämnas till professor.

Genom sina fältstudier blev hon medveten om de stora problemen som

avskogning skapar, inte minst för kvinnor på landsbygden. De får längre att gå för att hitta ved och vatten, samtidigt som jorderosionen leder till matbrist och svält. 1977 fattade hon därför ett viktigt beslut: på Världsmiljödagen, 5 juni, planterade hon några träd. Det blev starten för Green Belt Movement. Organisationen blev snabbt en succé. För varje träd som överlevde längre än tre månader delades en liten ersättning ut. Tiotusentals ville vara med, framför allt kvinnor, och rörelsen spred sig även till andra länder.

Genom sin organisation tog Wangari Maathai även ställning för kvinnors rättigheter och för demokrati. Hennes kamp mötte motstånd och hon utsattes för trakasserier och hot. Vid flera tillfällen satt hon i fängelse. Men hon gav aldrig upp.

I motiveringen till hennes fredspris betonade den Norska Nobelkommittén det nära sambandet mellan fred och en god livsmiljö. Att arbeta för miljön är också att arbeta för en säkrare och fredligare värld.

Wangari Maathai 1940–2011.

LÄKARE UTAN GRÄNSER

Nobels fredspris 1999 »för organisationens banbrytande humanitära insats på flera kontinenter.«

Läkare utan gränser arbetar över hela världen. Varje år skickas tusentals läkare ut för att hjälpa människor som drabbats av väpnade konflikter och naturkatastrofer. Men organisationen hjälper inte bara offren – de säger även ifrån när de ser att människor behandlas illa och utsätts för övergrepp.

I slutet av 1960-talet pågick ett inbördeskrig i Nigeria. Kriget bröt ut när en del av landet som kallas för Biafra förklarade sig självständigt. Befolkningen i Biafra heter igbofolket och har en annan religion än det övriga landet. I Biafra finns också den största delen av landets stora naturtillgång: olja.

De styrande i Nigeria gick inte med på att Biafra blev självständigt och det blodiga inbördeskriget bröt ut. Den nigerianska militären omringade Biafra och människorna inne i Biafra svalt. Inget vet riktigt hur många som dog, men kanske uppåt 2 miljoner människor.

Några franska läkare som arbetade för Röda korset under konflikten upprördes över övergreppen som igbofolket utsattes för. De var också kritiska mot att Röda korset inte tydligare tog ställning mot den nigerianska militären. För Röda korset är det viktigt att hålla sig neutrala i krig och konflikter. De franska läkarna bestämde sig för att det behövs en ny organisation. Den nya organisationen fick namnet Läkare utan gränser och skulle sätta offrens bästa i centrum samtidigt som den skulle höja rösten och reagera mot förtryck.

Läkare utan gränser är en religiöst och politiskt obunden organisation som ger humanitär medicinsk katastrofhjälp. Organisationen driver projekt i över 70 länder och har många tusen personer i fältarbete. Deras hjälp når även fram till människor som är geografiskt isolerade och därför saknar hälsovård.

I motiveringen till organisationens fredspris sa den Norska Nobelkommittén att det modiga och riskfyllda arbete som Läkare utan gränser utför, påminner oss om att varje enskilt offer är en människa som förtjänar att bemötas med värdighet och respekt. Genom att organisationen snabbt är på plats i konfliktområden eller vid naturkatastrofer och pekar ut orsakerna bakom katastroferna, kan deras arbete bidra till att omvärlden får upp ögonen för de övergrepp som sker.

Läkare utan gränser har i dag sitt huvudsäte i Genève, Schweiz. Deras arbete är till största delen finansierat av privata givare för att säkra oberoendet från stater. Den svenska sektionen är en av sammanlagt nitton sektioner och grundades 1993.

Läkare utan gränser, bildad 1971.

VÅR NOBELPRISTAGARE I FRED – FRÅGOR OCH SVAR

Vem fick priset och varför?

.....

.....

.....

Vad har arbetet betytt för människorna och samhället där pristagaren arbetat?

.....

.....

.....

.....

Vilken betydelse har pristagarens arbete för freden – hur kan dennes/deras arbete bidra till att göra världen säkrare och tryggare?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Nominera fredskämpar

FÖREBILDER OCH INSPIRATÖRER

En aktivitet som kan passa som avslutning på arbetet med de olika uppgifterna i den här lärarhandledningen, kan vara att låta eleverna nominera fredskämpar. Vilka personer eller organisationer tycker eleverna förtjänar att lyftas fram och hyllas?

Här kan eleverna välja en person eller organisation som de kommit i kontakt med under arbetet med de olika uppgifterna, till exempel en Nobelpristagare i fred. Men de kan lika gärna välja en person i deras närhet som de tycker gör bra saker för andra eller har ett stort engagemang inom något av de områden som ingår i den hållbara freden.

En utgångspunkt för deras val kan vara: Om flera gjorde som den här personen eller organisationen, skulle världen vara lite bättre!

FÖRSLAG PÅ ARBETSGÅNG

1. Skriv ut eller kopiera nomineringslappar (s. 47).
2. Förklara uppgiften för eleverna: De ska få välja en person eller organisation som de tycker bidrar till en fredligare och bättre värld – en sann fredskämpe i det lilla eller i det stora.
3. Dela ut en lapp till varje elev.
4. Alla elever skriver namnet på sin fredskämpe och en kort motivering.
5. Samla in lapparna eller låt eleverna själva hänga upp eller fästa dem på en plats där alla kan se.
6. Titta igenom alla förslag på fredskämpar och diskutera tillsammans på vilket sätt dessa personer bidrar till en bättre värld. Hur kan ni och andra inspireras av dem?

TIPS!

Spänn linor mellan väggarna i rummet, eller längs en vägg, och låt eleverna sätta upp sina lappar med klädhvor. På så sätt skapar ni en liten utställning med klassens fredskämpar.

Min fredshjälte:

.....

Varför?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

 Nobelmuseet

Min fredshjälte:

.....

Varför?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

 Nobelmuseet

Min fredshjälte:

.....

Varför?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

 Nobelmuseet

Min fredshjälte:

.....

Varför?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

 Nobelmuseet

Engagera dig

Här är några tips på organisationer som arbetar för nedrustning, konfliktlösning, hållbar utveckling, tolerans och mänskliga rättigheter. Besök gärna deras webbplatser och lär dig mer om vad de gör. Kanske vill du börja engagera dig?

Röda Korset: <http://www.redcross.se/>

Amnesty International: <http://www.amnesty.se/>

Svenska Freds och skiljedomsföreningen: <http://www.svenskafreds.se/>

Friends: <http://www.friends.se/>

Unicef: <http://unicef.se/>

Rädda barnen: <http://www.raddabarnen.se/>

Svenska FN-förbundet: <http://www.fn.se/>

Plan Sverige: <http://plansverige.org/>

Clowner utan gränser: <http://skratt.nu/>

sos Barnbyar: <http://www.sos-barnbyar.se/>

Afrikagrupperna: <http://afrikagrupperna.se/>

Forum Syd: <http://www.forumsyd.org/>

Koppling till kursplan

Lärohandledningen innehåller ett antal övningar och aktiviteter som gör det möjligt att arbeta med olika ämnen och aspekter av kursplanerna. Här har vi valt att visa ett urval av hur syfte, centralt innehåll och kunskapskrav i olika ämnen kan kopplas till aktiviteterna i lärohandledningen. Det finns även förslag på examinationsuppgifter för att bedöma valda kunskapskrav.

GRUNDSKOLAN (LGR 11)

Svenska

Ämnets syfte – ett urval

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man formulerar egna åsikter och tankar i olika slags texter och genom skilda medier.

Genom undervisningen i ämnet svenska ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- formulera sig och kommunicera i tal och skrift,
- anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.

Centralt innehåll i årskurs 7–9 – ett urval

- Att leda ett samtal, formulera och bemöta argument samt sammanfatta huvuddragen i vad som sagts.
- Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare, om ämnen hämtade från skola och samhällsliv. Anpassning av språk, innehåll och disposition till syfte och mottagare. Olika hjälpmedel, till exempel digitala verktyg, för att planera och genomföra muntliga presentationer.
- Beskrivande, förklarande, utredande, instruerande och argumenterande texter, till exempel tidningsartiklar, vetenskapliga texter, arbetsbeskrivningar och blogginslag. Texternas syften, innehåll, uppbyggnad och språkliga drag.
- Kombinationer av olika texttyper till nya texter, till exempel informerande texter med inslag av argumentation.

Kunskapskrav årskurs 9

Kunskapskrav för E	Kunskapskrav för C	Kunskapskrav för A
Eleven kan samtala om och diskutera varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med enkla och till viss del underbyggda argument på ett sätt som till viss del för samtalen och diskussionerna framåt.	Eleven kan samtala om och diskutera varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med utvecklade och relativt väl underbyggda argument på ett sätt som för samtalen och diskussionerna framåt.	Eleven kan samtala om och diskutera varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med välutvecklade och väl underbyggda argument på ett sätt som för samtalen och diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem.

Exempel på aktiviteter och uppgifter som kan bedömas utifrån valda aspekter på kunskapskrav Aktivitet ”Den hållbara freden”:

Övningen handlar om att i mindre grupper diskutera och besvara frågorna: Vad är fred, vad kan hota freden och hur kan vi bygga den hållbara freden? För att lösa uppgiften krävs att eleverna kommunicerar, utbyter erfarenheter samt resonerar kring fred. De behöver även ta fram argument för vad som kan skapa en hållbar fred. Här ges även bra stöd i intervjuer med fredsforskare.

Aktivitet ”Banbrytande fredsarbete”:

Övningen går ut på att läsa in sig på sex fredspristagare och genom dueller utse det viktigaste fredspriset. För att lösa uppgiften krävs att eleverna tar reda på fakta om sin fredspristagare och att de sedan kan värdera dennes insats i relation till andra pristagare. Vilka insatser är viktigare än andra? Vilka argument behövs för att visa det?

Exempel på examination: Låt eleverna, efter genomförd gruppövning:

- ”Den hållbara freden” genomföra en enskild skrivuppgift där de ska resonera kring de tre frågorna med egna ord. Uppmana dem att använda argument och exempel från övningen. Skrivuppgiften kan utformas som debattartikel, insändare eller blogginlägg.
- ”Banbrytande fredsarbete” genomföra en enskild skrivuppgift där de a) sammanfattar någon av fredspristagarnas insatser, b) ger exempel på argument som vägde tungt i duellerna samt c) bidrar med egna tankar och reflektioner kring fredspristagarnas arbete och de argument som kommit fram under övningen.

Historia

Ämnets syfte – ett urval

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om historiska förhållanden, historiska begrepp och metoder och om hur historia kan användas för olika syften. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar historiska kunskaper om likheter och skillnader i människors levnadsvillkor och värderingar.

Genom undervisningen i ämnet historia ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer

- reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv.

Centralt innehåll i årskurs 7–9 – ett urval

- FN, nordiskt samarbete och framväxten av Europeiska unionen (EU).
- Aktuella konflikter i världen och historiska perspektiv på dessa.

Kunskapskrav årskurs 9

Kunskapskrav för E	Kunskapskrav för C	Kunskapskrav för A
Eleven visar det genom att föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmord.	Eleven visar det genom att föra utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmord.	Eleven visar det genom att föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmord.

Exempel på aktiviteter och uppgifter som kan bedömas utifrån valda aspekter på kunskapskrav
Aktivitet ”Den hållbara freden”:

Övningen handlar om att i mindre grupper diskutera och besvara frågorna: Vad är fred, vad kan hota freden och hur kan vi bygga den hållbara freden? Intervjuer med fredsforskare hjälper eleverna att sätta frågorna i ett historiskt sammanhang.

Exempel på examination: Låt eleverna efter genomförd övning resonera kring frågorna: Samarbete eller krig? Orsaker till krig? Exempel på konsekvenser? Historiska exempel och exempel på vad som krävs för en hållbar fred?

Aktivitet ”Bildanalys”:

Här arbetar eleven med bildanalys. De beskriver bilden, berättar om egna reaktioner samt resonerar om bildens budskap. Bildmaterialet innehåller flera foton med historiska kopplingar. Till varje bild finns en bakgrundstext som sätter den i sitt sammanhang.

Exempel på examination: Låt eleverna välja en bild och arbeta med bildanalysen. Eleverna diskuterar, jämför och utvecklar sina svar. Avsluta med en skrivuppgift där eleverna med hjälp av innehållet i bilden resonerar kring orsaker och konsekvenser. Vad händer på bilden? Vad har orsakat händelserna? Vilka konsekvenser får händelsen på bilden, för dig, för andra människor, för samhället?

Samhällskunskap

Ämnets syfte – ett urval

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förtrogenhet med de mänskliga rättigheterna och med demokratiska processer och arbetssätt. Den ska också bidra till att

eleverna tillägnar sig kunskaper om, och förmågan att reflektera över, värden och principer som utmärker ett demokratiskt samhälle.

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utifrån personliga erfarenheter och aktuella händelser uttrycka och pröva sina ställningstaganden i möten med andra uppfattningar. Därigenom ska eleverna stimuleras att engagera sig och delta i ett öppet meningsutbyte om samhällsfrågor.

Genom undervisningen i ämnet samhällskunskap ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv,
- uttrycka och värdera olika ståndpunkter i till exempel aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv,
- reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.

Centralt innehåll i årskurs 7–9 – ett urval

- De mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Deras innebörd och betydelse samt diskrimineringsgrunderna i svensk lag.
- Olika organisationers arbete för att främja mänskliga rättigheter.
- Hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen.
- Aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen. FN:s syfte och huvudsakliga uppdrag, andra former av internationell konflikthantering och folkrätten i väpnade konflikter.

Kunskapskrav årskurs 9

<p>Kunskapskrav för E</p> <p>Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang.</p> <p>Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i några samhällsfrågor med enkla resonemang och till viss del underbyggda argument och kan då i viss utsträckning växla mellan olika perspektiv.</p>	<p>Kunskapskrav för C</p> <p>Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då förhållandevis komplexa samband med utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang.</p> <p>Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i några samhällsfrågor med utvecklade resonemang och relativt väl underbyggda argument och kan då i förhållandevis stor utsträckning växla mellan olika perspektiv.</p>	<p>Kunskapskrav för A</p> <p>Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då komplexa samband med välutvecklade och väl underbyggda resonemang.</p> <p>Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i några samhällsfrågor med välutvecklade resonemang och väl underbyggda argument och kan då i stor utsträckning växla mellan olika perspektiv.</p>
--	---	---

Exempel på aktiviteter och uppgifter som kan bedömas utifrån valda aspekter på kunskapskrav

Aktivitet ”Den hållbara freden”:

Övningen handlar om att i mindre grupper diskutera och besvara frågorna: Vad är fred, vad kan hota freden och hur kan vi bygga den hållbara freden? Intervjuer med fredsforskare hjälper eleverna att sätta frågorna i ett historiskt sammanhang.

Aktivitet ”Bildanalys”:

Här arbetar eleven med bildanalys. De beskriver bilden, berättar om egna reaktioner samt resonerar om bildens budskap. Bildmaterialet innehåller flera foton med historiska kopplingar. Till varje bild finns en bakgrundstext som sätter den i sitt sammanhang.

Aktivitet ”Banbrytande fred”:

Övningen går ut på att läsa in sig på sex fredspristagare och genom dueller utse det viktigaste fredspriset. För att lösa uppgiften krävs att eleverna tar reda på fakta om sin fredspristagare och att de sedan kan värdera dennes insats i relation till andra pristagare. Vilka insatser är viktigare än andra? Vilka argument behövs för att visa det?

Exempel på examination: Låt eleverna, efter genomförd gruppövning, genomföra en eller flera skrivuppgifter. Skrivuppgiften kan utformas som debattartikel, insändare eller blogginlägg.

- Välj ett av de fem elementen som tillsammans skapar den hållbara freden och resonera kring varför det leder till fred. Vad finns det för samband mellan just den aspekten och en fredligare värld?
- Vilka åtgärder anser du vara bäst för att skapa en fredligare värld? Välj den åtgärd som du anser viktigast och argumentera med fakta och exempel.
- Välj en bild och berätta hur den kan användas för att bidra till en fredligare värld. Skriv en argumenterande text där innehållet/tolkningen av bilden används för att berätta om hur man bäst når en fredligare värld.

Bild

Ämnets syfte – ett urval

Undervisningen i ämnet bild ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om hur bilder skapas och kan tolkas.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur bildbudskap utformas i olika medier. Undervisningen ska också ge eleverna möjligheter att diskutera och kritiskt granska olika bildbudskap och bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om bilder i olika kulturer, både historiskt och i nutid.

Genom undervisningen i ämnet bild ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- undersöka och presentera olika ämnesområden med bilder, och
- analysera historiska och samtida bilders uttryck, innehåll och funktioner.
-

Centralt innehåll i årskurs 7–9 – ett urval

Bilder som behandlar frågor om identitet, sexualitet, etnicitet och maktrelationer och hur dessa perspektiv kan utformas och framställas.

Massmediebilders budskap och påverkan och hur de kan tolkas och kritiskt granskas. Samtida konst- och dokumentärbilder samt konstverk och arkitektoniska verk från olika tider och kulturer i Sverige, Europa och övriga världen. Hur bilderna och verken är utformade och vilka budskap de förmedlar.

Kunskapskrav årskurs 9

<p>Kunskapskrav för E Eleven kan tolka såväl samtida som historiska bilder och visuell kultur och för då enkla och till viss del underbyggda resonemang med kopplingar till egna erfarenheter, andra verk och företeelser i omvärlden. Dessutom beskriver eleven bildernas och verkens uttryck, innehåll och funktion på ett enkelt sätt med viss användning av ämnesspecifika begrepp.</p>	<p>Kunskapskrav för C Eleven kan tolka såväl samtida som historiska bilder och visuell kultur och för då utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang med kopplingar till egna erfarenheter, andra verk och företeelser i omvärlden. Dessutom beskriver eleven bildernas och verkens uttryck, innehåll och funktion på ett utvecklat sätt med relativt god användning av ämnesspecifika begrepp.</p>	<p>Kunskapskrav för A Eleven kan tolka såväl samtida som historiska bilder och visuell kultur och för då välutvecklade och väl underbyggda resonemang med kopplingar till egna erfarenheter, andra verk och företeelser i omvärlden. Dessutom beskriver eleven bildernas och verkens uttryck, innehåll och funktion på ett välutvecklat sätt med god användning av ämnesspecifika begrepp.</p>
--	---	---

Exempel på aktiviteter och uppgifter som kan bedömas utifrån valda aspekter på kunskapskrav Aktivitet ”Bildanalys”:

Här arbetar eleven med bildanalys. De beskriver bilden, berättar om egna reaktioner samt resonerar om bildens budskap. Bildmaterialet innehåller flera foton med historiska kopplingar. Till varje bild finns även en bakgrundstext som sätter den i sitt sammanhang. Exempel på examination: Låt eleven välja en bild och arbeta med den. Kan utformas som muntlig redovisning, gruppdiskussion eller skriftlig inlämningsuppgift. Berätta om innehållet och bakgrunden till bilden. Vad beskriver den? Vad reagerar du mest på i bilden? Vilket budskap har bilden? Hur kan den användas för att skapa en fredligare värld? Vad finns det i bildens komposition som fångar ditt intresse?

GYMNASIET (LGY 11)

Svenska

Ämnets syfte – ett urval

Undervisningen ska också leda till att eleverna utvecklar förmåga att använda skönlitteratur och andra typer av texter samt film och andra medier som källa till självinsikt och förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar. Den ska utmana eleverna till nya tankesätt.

Undervisningen i ämnet svenska ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- Förmåga att tala inför andra på ett sätt som är lämpligt i kommunikationssituationen samt att delta på ett konstruktivt sätt i förberedda samtal och diskussioner.
- Kunskaper om språkriktighet i text samt förmåga att utforma muntliga framställningar och texter som fungerar väl i sitt sammanhang.

Centralt innehåll Svenska 1 – ett urval

- Skriftlig framställning av texter för kommunikation, lärande och reflektion. Språkriktighet, dvs. vilka språkliga egenskaper och textegenskaper i övrigt som en text bör ha för att fungera väl i sitt sammanhang.
- Argumentationsteknik och skriftlig framställning av argumenterande text.

Kunskapskrav Svenska 1

Kunskapskrav för E	Kunskapskrav för C	Kunskapskrav för A
Eleven kan skriva argumenterande text och andra typer av texter, som är sammanhängande och begripliga samt till viss del anpassade till syfte, mottagare och kommunikationssituation. Eleven kan i huvudsak följa skriftspråkets normer för språkriktighet.	Eleven kan skriva argumenterande text och andra typer av texter, som är sammanhängande och begripliga samt anpassade till syfte, mottagare och kommunikationssituation. Dispositionen i den skriftliga framställningen är tydligt urskiljbar. Eleven kan i huvudsak följa skriftspråkets normer för språkriktighet, och språket är varierat och delvis välformulerat.	Eleven kan skriva argumenterande text och andra typer av texter, som är sammanhängande, begripliga och väl disponerade samt anpassade till syfte, mottagare och kommunikationssituation. Dispositionen i den skriftliga framställningen är tydligt urskiljbar. Eleven kan i huvudsak följa skriftspråkets normer för språkriktighet, och språket är varierat och innehåller goda formuleringar.

Exempel på aktiviteter och uppgifter som kan bedömas utifrån valda aspekter på kunskapskrav Aktiviteterna ”Den hållbara freden”, ”Bildanalys” eller ”Banbrytande fredsarbete”:

Genom någon av de tre aktiviteterna. Gå därefter igenom grunderna för en argumenterande text och beståndsdelarna i en debattartikel. Låt eleverna diskutera olika exempel och argument som kan användas för att utveckla en underbyggd argumentation. Syftet är att de ska skriva en argumenterande text.

Exempel på examination: Uppmana eleverna att skriva en argumenterande text i form av en debattartikel. Förslag på rubriker att utgå från: Så skapas en hållbar fred. Fredliga lösningar, varför så svårt? Kämpa för en fredligare värld. Hur svårt kan det vara – fredspristagare visar vägen.

Samhällskunskap

Ämnets syfte – ett urval

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om människors livsvillkor med utgångspunkt i olika samhällsfrågor. Politiska, sociala och ekonomiska band sammanlänkar i dag människor i olika samhällen över hela världen. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna inklusive barns och ungdomars rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter.

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- Kunskaper om historiska förutsättnings betydelse samt om hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.
- Förmåga att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.

•

Centralt innehåll 1a1 och 1b – ett urval

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Folkrätten i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter.

•

Centralt innehåll Internationella relationer – ett urval

- Olika teoretiska perspektiv på internationella relationer.
- Orsaker till och följder av samarbeten och konflikter.
- Internationell rätt. Möjligheter och svårigheter med att säkerställa såväl staters som individers rättigheter och säkerhet. Grundläggande internationella konventioner om mänskliga fri- och rättigheter och olika aktörers möjlighet till tillämpning.

Kunskapskrav Samhällskunskap 1a1 och 1b

Kunskapskrav för E	Kunskapskrav för C	Kunskapskrav för A
<p>Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifiera några orsak och konsekvens. I analysen använder eleven med viss säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.</p> <p>Eleven diskuterar översiktligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna. Eleven kan ge enkla argument för sina ståndpunkter och värderar med enkla omdömen andras ståndpunkter.</p>	<p>Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifiera några orsaker och konsekvenser. I analysen använder eleven med viss säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder samt värderar dem med enkla omdömen.</p> <p>Eleven diskuterar utförligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna.</p> <p>Eleven kan ge välgrundade argument för sina ståndpunkter och värderar med enkla omdömen andras ståndpunkter.</p>	<p>Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifierar flera orsaker och konsekvenser. I analysen använder eleven med säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder samt värderar dem med nyanserade omdömen.</p> <p>Eleven diskuterar utförligt och nyanserat orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna. Eleven kan ge nyanserade argument för sina ståndpunkter och värderar med nyanserade omdömen andras ståndpunkter.</p>

Kunskapskrav Internationella relationer

Kunskapskrav för E	Kunskapskrav för C	Kunskapskrav för A
<p>Eleven kan analysera orsaker till och konsekvenser av samarbeten och konflikter. I analysen använder eleven med viss säkerhet några relevanta begrepp, teorier, modeller och metoder. Dessutom diskuterar eleven översiktligt deras styrkor och svagheter med hänvisning till olika källor.</p> <p>Eleven diskuterar översiktligt lösningar på internationella konflikter och problem, kan ge enkla argument för olika ståndpunkter om globaliseringens konsekvenser och betydelsen av internationella samarbeten samt värdera ståndpunkterna med enkla omdömen.</p>	<p>Eleven kan analysera orsaker till och konsekvenser av samarbeten och konflikter. I analysen använder eleven med viss säkerhet några relevanta begrepp, teorier, modeller och metoder. Dessutom diskuterar eleven utförligt deras styrkor och svagheter med hänvisning till olika källor.</p> <p>Eleven diskuterar utförligt lösningar på internationella konflikter och problem, kan ge välgrundade argument för olika ståndpunkter om globaliseringens konsekvenser och betydelsen av internationella samarbeten samt värdera ståndpunkterna med enkla omdömen.</p>	<p>Eleven kan analysera orsaker till och konsekvenser av samarbeten och konflikter. I analysen använder eleven med säkerhet några relevanta begrepp, teorier, modeller och metoder. Dessutom diskuterar eleven utförligt och nyanserat deras styrkor och svagheter med hänvisning till olika källor.</p> <p>Eleven diskuterar utförligt och nyanserat lösningar på internationella konflikter och problem, kan ge välgrundade och nyanserade argument för olika ståndpunkter om globaliseringens konsekvenser och betydelsen av internationella samarbeten samt värderar ståndpunkterna med nyanserade omdömen.</p>

Exempel på aktiviteter och uppgifter som kan bedömas utifrån valda aspekter på kunskapskrav Aktiviteterna ”Den hållbara freden”, ”Bildanalys” eller ”Banbrytande fred”: Genomför någon av aktiviteterna. Låt eleverna därefter välja exempel och formulera argument för hur vi kan skapa en fredligare värld. Berätta för dem att dessa ska användas i en argumenterande text. Gå igenom grunderna för en argumenterande text. Låt eleverna skriva en text under något av de teman som föreslås här nedan.

Exempel på examination:

Argumenterande text:

Skriv debattartikel eller insändare. (Se även Svenska.)

Förslag till FN: Skriv ett brev till FN om vikten av hållbar fred och argument för hur det kan åstadkommas. Se till att dina argument vila på goda grunder. Väv in egna tankar och reflektioner.

”Banbrytande fredsarbete”:

Genomför en enskild skrivuppgift där eleverna a) sammanfattar någon av fredspristagarnas insatser, b) ger exempel på argument som vägde tungt i duellerna samt c) bidrar med egna tankar och reflektioner kring fredspristagarnas arbete och de

argument som kommit fram under övningen.

Exempel på examination Internationella relationer: Lyft fram en person. Välj ut en av fredspristagarna och utgå från den personens gärning. Vad finns det för orsaker till fredspristagarens agerande, vilka konsekvenser fick arbetet? Lyft upp det som är positivt och använd dessa delar för att ge förslag på hur man kan lärdom i stort och smått.

Historia

Ämnets syfte – ett urval

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin historiska bildning och förmåga att använda historia som en referensram för att förstå frågor som har betydelse för nuet och framtiden, samt för att analysera historiska förändringsprocesser ur olika perspektiv. Eleverna ska också få utveckla förståelse av nutiden samt förmåga att orientera sig inför framtiden. Historia används för att både påverka samhällsförändringar och skapa olika identiteter.

Undervisningen i ämnet historia ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- Förmåga att använda en historisk referensram för att förstå nutiden och för att ge perspektiv på framtiden.

Centralt innehåll Historia 1 – ett urval

- (. . .) viktiga globala förändringsprocesser och händelser som migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter, jämställdhet, men också kolonialism, diktaturer, folkmord, konflikter och ökat resursutnyttjande.
- Hur individer och grupper använt historia i vardagsliv, samhällsliv och politik.

Betydelsen av historia i formandet av identiteter, till exempel olika föreställningar om gemensamma kulturarv, och som medel för påverkan i aktuella konflikter.

Centralt innehåll Historia 2 – ett urval

Tematiska fördjupningar kring historiska frågeställningar av betydelse för individer, grupper och samhällen, till exempel lokalhistoria, global migration och kulturmöten, olika historiska världsbilder, synen på jämställdhet och människors värde samt resursutnyttjande och människors förhållande till naturen.

Kunskapskrav Historia 1b

Kunskapskrav för E	Kunskapskrav för C	Kunskapskrav för A
Eleven kan översiktligt redogöra för några historiska skeenden och händelser som har använts på olika sätt samt översiktligt förklara varför de har använts olika. Dessutom ger eleven några exempel på olika sätt att använda historia och värderar med enkla omdömen deras betydelse för nutida skeenden och händelser.	Eleven kan utförligt redogöra för några historiska skeenden och händelser som har använts på olika sätt samt utförligt förklara varför de har använts olika. Dessutom ger eleven några exempel på olika sätt att använda historia och värderar med enkla omdömen deras betydelse för nutida skeenden och händelse.	Eleven kan utförligt och nyanserat redogöra för några historiska skeenden och händelser som har använts på olika sätt samt utförligt och nyanserat förklara varför de har använts olika. Dessutom ger eleven några exempel på olika sätt att använda historia och värderar med nyanserade omdömen deras betydelse för nutida skeenden och händelser.

Exempel på aktiviteter och uppgifter som kan bedömas utifrån valda aspekter på kunskapskrav Aktiviteterna ”Den hållbara freden” eller ”Bildanalys”:

Genomför någon av aktiviteterna. Låt eleverna därefter välja exempel och formulera argument för hur man kan skapa en fredligare värld. Låt de diskutera begreppet fred och hur man kan sätta det i ett historiskt perspektiv. Arbeta med bilderna till bildanalysen. Exempel på examensuppgift: Låt eleverna välja en av bilderna och berätta och ge exempel på hur den kan tolkas ur olika perspektiv. I vilka syften kan bilden användas i dag för att förklara ett historiskt skeende?

